

Přítomnost

13
nezávislý
týdeník

ROČNÍK XVI

V PRAZE 29. BŘEZNA 1939

ZA K 2.—

Když se tvořil poměr k Německu F. PEROUTKA

O strízlivosti a gestu MILENA JESENSKÁ

Veliký proces ve vzrušené době JIŘÍ SOUMAR

Německo-rumunská hospodářská dohoda J. SEDLÁK

Základní kameny k hospodářské velmoci

Lidová architektura? LADISLAV ŽÁK

Slovensko v jiném postavení - Ženská nová zaměstnání -
Prosíme čtenáře



u Jaroměře

Sezona od 1. března

Revma, dna, ischias, nervosy, ženské choroby
Levné jarní paušály od K 960,- za 3 týdny

Dopřejte dětem volnosti! Sport je zoceli!

Slunce, voda a vzduch jsou jejich radostí

Postarejte se však o jejich
úrazové pojištění!

Napište nám o vysvětlení:

Česko-Slovenská akciová pojišťovna

Praha II., Spálená 49. Telefon 344-41-4

Světovou sensací

prvního řádu jsou

švýcarské psací stroje

HERMES
baby



s automatem pásky, oboustranným vypínačem okraje a velkou řádkovou páskou, s elegantním kuffíkem

JEN K 1340,-

Žádejte předvedení dalších modelů

CHOCHOLA A SPOL.,
PRAHA, Václavské n. 23, v pasáži

ODBORNÍ LÉKAŘI

Sanatorium Dr. Borůvka

ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody, PRAHA II.,
LEGEROVA 61/63. Telefon 212-37, 379-06, 332-38.

MUDr. Frankl odborný lékař pro žaludeční a střevní nemoci a roentgenologii.
PRAHA II., NEKÁZANKA 4, II. patro. Ord. 9-10, 3-4.
Telefon 234-13.

MUDr. Ervín Fröhlich, odborný lékař pro choroby vnitřní, žaludeční, střevní a výměny látek, em. asistent I. med. kliniky prof. Schmidta.
PRAHA I., Na Příkopěch 35. Ord. 9-10. 1/3-1/5. Telef. 228-91.

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

odb. dětská lékařka, PODOLÍ, PANKRÁČKÁ 14 (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9-10 a 2-4. Tel. 441-77.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**

ord. 3-4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
DÍČKOVA 15. (Hlávčkův palác.)

MUDr. EMIL VOGL

odborný lékař pro nemoci vnitřní, Praha II., LÜTZOWOVA
32. roh Washingtonovy. Ord. 9-11, 2-4. Telefon 226-65.

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

KRAUS & SPOL.

krejčí pro pány a dámy

PRAHA II.,
Panská ul. 10

Telefon 309-69

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A. Tel. 315-28.

Čtěte **LIDOVÉ NOVINY**

*Nашe ženy
a perolou jsou spokojeny*

Roste u nás, vyrábí se v Pardubicích

OBSAH PŘÍTOMNOSTI Č. 12: ARNOŠT STUDNIČKA: Říšský protektor. — MILENA JESENSKÁ: Praha ráno 15. března. — MARIE KUBEŠOVÁ: Děti čtou. — PŘEMYSL PRAŽÁK: Obchod s kulturou. — ELSA LANCHESTEROVÁ: Jindřich VIII. a jeho žena. — ARTUŠ ČERNÍK: Dobrý německý film. — J. TROJAN: Povídky už se čtou. — V. GUTWIRTH: Dramatisovat? — Protektorát Čechy a Morava. — Jediná česká politická strana. — České hospodářství v německé říši. — Hospodářské prvky samostatného Slovenska. — Časové poznámky o denunciantství a jiných věcech.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I, NÁRODNÍ TRÍDA 11.

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok K 100.—, na půl roku K 50.—, na čtvrt roku K 25.—, jednotlivá čísla K 2.—, Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. • Dohlédací pošt. úřad Brno II. • Novinová sazba povolena v Brně ředitelstvím pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. • Odpovědný redaktor J. Dlabač.

TISKEM LIDOVÉ TISKÁRNÝ, BRNO, ČESKÁ 6.

Prítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 29. BŘEZNA 1939

ČÍSLO 13

O střízlivosti a gestu

Italský ministerský předseda Mussolini řekl ve své řeči několik vět o nás: prošly českým i německým tiskem celkem bez odezvy! »Národ, který má tolik mužů a tolik zbrojního arsenálu a nedovede ani učinit gesto, je zralý pro osud, který jej stihl — ba je přezrálý!«

Neučinili jsme gesto. To je docela pravda. Zdá se mi, že jsme ve střední Evropě jakýsi podivný ostrov s podivnými lidmi. S úžasem na příklad pročítám knihu říšskoněmeckého historika, líčícího příjezd Prušáků ku Králové Hradci r. 1866. Ani tehdy nebylo gesta. Lidé pracovali na poli a nezvedali hlavy od práce. Mlčeli a dělali své. Skoro jako bychom četli líčení minulých dnů. Zdá se, že jsou chvíle v dějinách, které se opakují s naprostou přesností. Ne, Češi nejsou národ, který by měl smysl pro gesta. Pravím to s hrdostí a pýchou: jsme národ pracujících lidí. Práci jsme se prodírali k vlastní kultuře, k vlastní vědě, k vlastní hudbě a k vlastní knize. Od představitelů naší kultury i našeho politického života je k orné půdě, ke kladivu, ke stroji velmi blízko. Jsme lidé mozolných dlaní a mozolné dlaně přivádějí mozkou střízlivou a jasnou lásku k pravdě. To je náš statek, tahle láska k pravdě a její poznání.

Gesto, které by byli mohli udělat čeští muži dne 15. března 1939, by bylo gesto jenom sebevražedné. Snad je krásné umírat marně. Snad je krásné prolít krev v hrdinném gestu za svou vlast. Dokonce si myslím, že to ani není těžké. My však musíme dělat něco docela jiného. My musíme žít. Musíme šetřit každým mužem, kterého máme, každou silou a silečkou. Musíme v každém živém člověku chránit slova své živé řeči, své národní svébytnosti a jejího výrazu. Není nás dost, abychom si mohli dovolit činit gesta. Musíme stát všichni pohromadě a chránit půdu, po které chodíme, řeč, kterou mluvíme, kulturu, která z nás vyrostla a pění, které zpíváme.

Okamžitě jsme to všichni pochopili: je nás tu třeba. Protože: kdyby byl proti nám celý svět a kdyby na nás čekaly dny jakékoli: jednu věc nám nikdo nemůže vzít. A to je vědomí, že jsme Češi. To, co bylo včera samozřejmé, stalo se dnes úkolem. Je nesnadné žít uprostřed obrovské říše, která je na vzestupu, uprostřed obrovské vlny německého národního sebevědomí, uprostřed vítězného vědomí mnoha milionů

Němců a nedat se spláchnout logickým pohybem této skutečnosti, jako tříška do moře. I když nikdo nebude žádat, abychom se odnárodnili, i když zůstaneme národně svoji, je těžko podržet svůj výraz v moři výrazu jiného. Každý z nás vzal na sebe 15. března velký úkol: být Čechem. Pochopili jsme to okamžitě a okamžitě jsme se zařídili podle toho. Chránit výraz svého češství, opatrovat jeho náplň, střežit jeho existenci a prohlubovat jeho vědomí; vybírat úzkostlivě z dobrého nejlepší. Zachraňovat nikoli hory, ale oblázky, kořeny a drobné kaménky. Upevňovat v lidech české vědomí od člověka k člověku, kde je toho třeba. Předávat dětem dědictví nezmenšené lásky k bytosti svého národa a pochopení této zvláštní, tisíc let staré odlišnosti od ostatní Evropy. Je nás tady osm milionů — příliš málo, příliš málo pro sebevraždy. Ale dost pro život.

Z té střízlivé lásky k pravdě, z prostého ocenění skutečnosti, z jasného rozumu a poklidné úvahy, které jsou naší silou, když se nám vede zle, musí dnes vyrůst věc nestřízlivá a bez hranic rozumu: láska k národu, víra v národ, vůle k národu a jeho výraz. Za dvacet let, kdy nám bylo starati se o vytríbenou práci českého ducha na samozřejmě základně české samostatnosti státní, pohasl plamen této lásky, jako pohasíná láska mezi lidmi, kteří žijí spolu den co den a noc co noc. Stala se nám samozřejmou, klidnou a drahou věcí. Přestala bolet a pálit. Byla to šťastná a klidná láska, položená do úkrytu věnce hor. Klidná láska a náš střízlivý rozum vytvořily typ dobrého Čecha, který však mnoho nepřemýšlel o tom, zda je Čechem, poněvadž jeho maličká země rozpínala ruce do celého světa a dychtila vyrovnat s ním krok.

Dnes se tato soutěž změnila. Musíme soutěžit s německým národem, a není o tom pochyby, že to je národ zdatný. Naše klidná a vyrovnaná střízlivost, naše věcné chápání situace nestačí. Je třeba lásky vášnivě a neohraničené rozumem. Je třeba lásky nezměrné a obětavé. Je třeba znovu nalézt obětavost nejvyšší a statečnost bez míry.

A lidé ji najednou a pomalu nalézají. Vracejí se s pýchou a hrdostí ke všemu, co je české. Putují pražskými ulicemi, Hradčany, starými zahradami, dívají se na město a kreslí si křivku střech do myslí s jinými pocity, než před měsícem. Zasypávají květinami hroby svých velkých lidí, berou do ruky českou

knihu, probírají se v české historii. Včera byla tato láska klidný, větrem nepokřivený, stejnoměrný oheň. Dnes začíná však její plamen růst. Je naším úkolem starat se, aby nezeslábl.

Milena Jesenská

poznámky

Základní kameny k hospodářské velmoci

Sloučením národního hospodářství Německa, Rakouska, sudetských území a nyní Protektorátu Čech a Moravy, kladou se základní kameny k nové hospodářské velmoci, která pravděpodobně bude brzy největší v Evropě a bude se moci řadit ve světovém měřítku hned za Spojenými Státy americkými. Obchodně-politická dohoda Velkého Německa s Rumunskem, která byla právě uzavřena, znamená »pénétration pacifique«
dále v tomto směru, a lze očekávat, že podobná spolupráce nastane s celou dunajskou oblastí, s Maďarskem, Bulharskem, Jugoslavií a snad i s Polskem. Při postupném organisování tohoto velkého celku bude to musit míti za následek nejenom zvýšení výrobnosti, technické dokonalosti a životní míry, rozmach spotřeby domácí i exportu přes všechny překážky, ale také hospodářské zabezpečení a nastoupení vzestupné cesty ve standardu celého tohoto území. Jde tu ovšem o úkoly přímo nesmírné, které pochopitelně nutno zdolávat jenom postupně a při veškeré energii i s jistou opatrností, aby cenné hospodářské statky byly využity co nejúčelněji.

Přínos českých zemí je nemalý, převážně ovšem po stránce průmyslové, kdežto zemědělská výroba postačí jen na životní potřeby dosavadního svého území. České země zdědily po Rakousku tři čtvrtiny textilu a skla, polovinu železa a oceli a téměř čtyři pětiny uhlí, spolu se skoro úplným cukrovarnickým průmyslem. K tomu nutno připočítat vysoké kvality našeho dělnictva a úřednictva, vyspělou úroveň životní po stránce hospodářské i kulturní, dobře organisované peněžnictví s pověstí evropské úrovně (Živnobanka) a průmyslové koncerny světového jména a významu (Škoda, ČKD, Zbrojovka, Vítkovice, Baťa, Poldi, Pražské železo a pod.) Na to navazuje slovenské zemědělství, rudné bohatství a lesy, které k českým zemím má bezcelný vztah.

Velkoněmecká říše má tedy od poloviny března o 100.000 čtverečných kilometrů více, než měla, když vstupovala do světové války. Co do rozlohy, nehledě k Rusku, je největší říší evropskou. Před válkou mělo Německo 540.000 km², spolu s Protektorátem českomoravským má 634.000 čtverečných kilometrů s 85 miliony obyvatel.

Říšskoněmecký tisk se přirozeně v posledních dnech těmito novými vztahy a skutečnostmi zabývá velmi intenzivně a vypočítává, jaký asi rozsah po stránce národohospodářské jim lze přisuzovat. Nejmocněji vyniká zesílení postavení říše v produkci uhelné, protože na př. ve výrobě kamenného uhlí, kde vedou Spojené Státy 450 miliony tun ročně, v Evropě pak Anglie 250 miliony tun, dostává se Velké Německo se svými 200 miliony tun již na třetí místo a teprve vzdáleně následuje Rusko se 125 miliony tun. Ve hnědém uhlí je to ještě markantnější, protože celá světová produkce hnědého uhlí je soustředěna v Evropě, kde se ho těží 225 milionů tun, v ostatních světadílech jen 20 milionů tun, a z této produkce připadá dnes na Německo 205 milionů tun po přínosu ze sudetských a českých zemí.

Horší je ovšem posice v těžbě železných rud, kterých těží Spojené Státy americké se svými 37 miliony tun více než celá Evropa, která dobývá 34 miliony tun, z čehož však na velkoněmeckou říši připadá jen 9 milionů tun. Dovozem rud je však umožněna produkce surového železa asi 16½ milionu tun, k čemuž přistupuje nyní 1 milion tun z českých zemí a u produkce oceli k dosavadním 20 milionům tun nutno přičísti z našich zemí přes 1 a půl milionu tun. U železa jde tedy skutečně o významný rozmach, protože jediné Spojené Státy americké těží více (38 milionů tun), kdežto Rusko těží 15 milionů tun a Anglie pouze 9 milionů. K tomu, co bylo řečeno, by bylo ovšem nutno připojití přehled strojí výroby, produkce elektrotechnické, průmyslu malokovového, chemického, průmyslu potravin, textilu, konfekce a věci běžné spotřeby. To vše zatím je ovšem sestaveno jen neúplně. Přesnější data budou jistě v dohledné době přepočtena a uvedena. Za zmínku stojí, že na př. výroba automobilů přesáhne nyní již značně půl milionu automobilů ročně, čili v tomto směru, bude-li nastoupen vývoj k zvyšování životní míry, bude asi možno mluvit o jakési amerikanisaci střední Evropy.

Rozumí se, že se zlepšila také celková bilance zemědělská speciálně v zemědělské průmyslové produkci. Velkoněmecká říše se stala rázem největším výrobcem řepného cukru, neboť k jejím 21 milionům centů přistoupilo z českých zemí 6 a jedna pětina milionu centů, čímž dosáhla ruské produkce a dvojnásobně přesáhla produkci americkou. Třetina veškeré sklizně chmele světa (220.000 centů), bude nyní získána v říši, dále pak stoupne výroba lihu na 5 milionů hektolitřů, tedy na tolik, co připadá na Francii a na více než polovinu americké produkce. To ovšem je významné také pro získání pohonných látek pro výbušné motory. Ze světové produkce piva nyní bude mít velkoněmecká říše plnou čtvrtinu, čili padesát milionů hektolitřů a stojí tedy již jen za Spojenými Státy americkými, které vyrábějí 70 milionů hl piva, ale před Anglií, jež produkuje 40 mil. hl piva. Lesní bohatství se zvyšuje o 3 miliony hektarů na 20 milionů, tedy na rozlohu švédských lesů a má tedy o 5 milionů hektarů menší rozlohu, než mají finské lesy. Ovšem, primát podrží Rusko i nadále, protože má jen ve své evropské veleříši na čtvrt milionu hektarů lesů a na asijské pevnině tři čtvrti milionu hektarů. Ale s hlediska produkce papíru a různých jiných významných výrobků je to velmi cenný přínos.

Tak se asi jeví na první pohled obrovská změna po stránce hospodářské, která se začala v polovině března. Směry a základní myšlenky národohospodářské, které ovládaly výrobu v Německu a u nás, se v podstatě měnit nebudou. Kladou se však první velké kameny ke vzniku hospodářského celku, jehož význam a budoucnost zatím nelze ani přehlédnout.

C.—

Německo-rumunská hospodářská dohoda

Ve viru událostí od 15. března neměl svět ještě ani dost času pochopit význam německo-rumunské obchodní dohody. Kdyby šlo jen o obvyklou obchodní smlouvu, nebylo by překvapení tak veliké. Ve skutečnosti jde o věc mnohem dalekosáhlejší, která se rovná hospodářskému průlomů v jiho-východní Evropě. Některé prvky německo-rumunské dohody představují s hospodářského hlediska velikou novotu, poněvadž sahají mnohem dál, než dosavadní obchodní styky mezi jednotlivými zeměmi. Teď si už i Anglie uvědomuje, že jde o podstatnou hospodářskou změnu v celé oblasti jiho-východní Evropy, ale závod s německou dynamikou a s časem v této končině prohrála. Německo získalo v celé dunajské oblasti vládnoucí hospodářské postavení, jež mu

ovšem dává nesmírné možnosti. I když se účinky nové německo-rumunské dohody projeví teprve postupně — jde totiž vlastně o hospodářský plán na několik let — musíme už nyní počítati se všemi změnami a seznámiti se k tomu s novými metodami německé hospodářské politiky.

Články této nové dohody zabývají se obchodem velmi málo, zato však tím více celkovou úpravou výroby. Obě země se zavazují upravit svou výrobu tak, aby směna zboží byla co největší a nejtěsnější, považující za samozřejmé, že obchodní styky budou přirozeným důsledkem přizpůsobené výroby. Hlavní zásady řízeného hospodářství, které známe již několik let uvnitř zemí, přenášejí se teď v celém rozsahu na zahraniční pole. Jinými slovy: výroba, doprava a výměna zboží má se nyní řídit v obou smluvních zemích podle společného plánu. Německo převezme starost o rumunské letectvo, loďstvo a zbrojní průmysl, dodá dopravní prostředky a materiál pro stavbu silnic, vodních cest a přístavů, postaví veřejné podniky, hlavně ovšem elektrárny, vodárny a plynárny — a za to dostane od Rumunska důležité průmyslové a zemědělské suroviny, na které je tato oblast jihovýchodní Evropy tak bohatá. O provádění celého plánu rozhodnou vždycky společné vládní výbory. Ložiska mědi v Dobrudži, chromu v Banátu, manganu, bauxitu a minerálních olejů po celém Rumunsku budou v rukou smíšených německo-rumunských společností. Stejnými ohledy bude se řídit také vývoj zemědělské a lesní produkce v Rumunsku. Celý plán vychází z toho, že se německé a rumunské hospodářství navzájem neobyčejně doplňují. Po utvoření protektorátu Čech a Moravy má už nyní německá říše na rumunském zahraničním obchodě 60procentní podíl. Od provádění nového výrobního a obchodního plánu očekává se od německého a rumunského hospodářství jistý druh soužití, které bude mít vliv na celé Podunají.

Právě tak zajímavé a dalekosáhlé jsou nové způsoby účtování a financování. Co dělala obyčejně země, která chtěla svých surovin využití? Opatřovala si půjčky v zahraničí nebo přijímala účast zahraničního kapitálu na jednotlivých podnicích. A jak se provádělo vyúčtování v zahraničním obchodě? Nejčastěji tak, že proti sobě stály splatné pohledávky. Jestliže pohledávky nebyly navzájem aspoň přibližně vyrovnány, nastávaly poruchy, na které příliv zahraničního kapitálu téměř nepůsobil, protože cizí půjčky nebo účast měly se skutečným obchodem ve zboží velmi málo společného. Nyní se to všechno mění; podle nové dohody bude možno část vývozního výtěžku použítí přímo pro kapitálovou účast a financování. Dosah této novoty pochopíme teprve potom, podíváme-li se na dosavadní způsoby a cesty, kterými velký zahraniční kapitál do jednotlivých zemí pronikal. Dělo se to obyčejně tak — hlavně po válce a ještě více od r. 1928 — že bohaté finanční země poskytovaly sice půjčky a zúčastňovaly se na jednotlivých podnicích, ale nebyly ochotny kupovat od dlužníků velká množství surovin. Finančně chudé země neměly zase devisy, za které by mohly na světovém trhu nakupovat průmyslové výrobky. To je jeden ze začarovaných kruhů finančního kapitálu, který se má nyní rozetnout.

Ať už bude provádění nové německo-rumunské hospodářské dohody jakékoliv, jisto je, že v jihovýchodní Evropě nastal ve prospěch německé říše velký přesun. Změny budou jistě pronikavé, neboť zákon o nerovnoměrném hospodářském vývoji platí dosud právě tak, jako zákon skutečného poměru sil.

J. Sedláček

Slovensko v jiném postavení

Ačkoliv říšský kancléř přijal Slovensko také pod ochranu Velkého Německa, jako Čechy a Moravu, je státoprávní

postavení Slovenské země přece jenom dosti odlišné. Ať už se zkalil poměr mezi Čechy a Slováků jakkoliv a čímkoliv, přejeme Slovákům ze srdce všechny výhody. Uvažujeme-li o různém státoprávním postavení Slovenska a historických zemí, shledáme, že nejde pouze o rozdíly formální, nýbrž o některé podstatné znaky a přivlastky státní existence. Poněvadž tato odlišnost působí také na vzájemný politický, hospodářský a kulturní poměr Protektorátu a slovenské země bude dobře, když si všechny hlavní rozdíly uvědomíme.

Za první: Podle smlouvy, která byla uzavřena 18. března 1939, převzala německá říše ochranu politické nezávislosti a integrity slovenského státu. Tím je už řečeno, že Slovensko není přímou součástí říše, nýbrž zvláštním státním útvarem. Jeho zahraniční politika odpovídá samozřejmě celkovým směrnicím zahraniční politiky německé říše, ale v tomto rámci jedná a vystupuje vůči jiným státům jako svrchovaný činitel.

Za druhé: Smlouva německo-slovenská vyhrazuje sice pro říši právo, vydržovati na Slovensku vojenské posádky, ale jejich pobyt na Slovensku neznamena obsazení země říšskými oddíly. Kromě německých posádek má Slovensko právo, organisovat a vydržovat vlastní vojsko a jiné ozbrojené formace, byť se tak musí díti v »těsné dohodě s německou brannou mocí«.

Za třetí: I z hospodářského a vnitropolitického hlediska je postavení slovenské země samostatnější a výhodnější. Odráží se to mimo jiné v tom, že Slovensko tvoří vůči sousedům zvláštní celní území, zařizující současně vlastní měnové hospodářství, poštovní styk, obchodní spojení atd. Tato odlišnost působí již dnes na hospodářské styky Protektorátu a Slovenské země, které byly dosud vsuknutky těsné — a doufejme také zůstanou.

S těmito novými činiteli musíme teď nezbytně počítati, nezapomínajíc, že Slovensko je stále ještě v postavení velmi svízelném. Jedná se nyní v Budapešti o novou úpravu hranic. Jednání se skončila prozatím bezvýsledně. Až se Slovensko bude moci věnovati konečně klidnější práci, odpadne snad také hořkost, která mezi Čechy a Slováků se nahromadila. Nevzdáváme se naděje a přesvědčení, že pak budeme hledati především to, co nás od věků do věků spojuje.

fn

politika

Ferdinand Peroutka:

Když se tvořil poměr k Německu...

V českých i cizích novinách čteme nyní mnoho připomínek o tom, že nedovedli jsme v minulosti naléztí správného poměru k Německu a to že zavinilo náš osud. Nedovedla to ovšem ani celá ostatní Evropa, zejména tehdy státy vítězné. Je jistě zajímavé nyní vrátiti se myslí do prvních let republiky a shledávati okolnosti, které tehdy bránily tomu, čemu se nyní jednomyslně říká »správný poměr k Německu« a čemu se tehdy zhusta říkávalo jinak. Bylo to mnoho okolností: vliv Francie, představa o státu národním, nepřirozená orientace hospodářská atd. Aby se nezdálo, že je lehké se dělat moudrým, když se již vidí výsledek, budu citovati ze svých článků, které jsem psal v letech 1919 až 1923 do deníku Tribuna a kde, jak věřím, již tehdy jsem ony okolnosti osvětloval.

Jednou jistě bude musit být napsána historie bývalé republiky právě po této stránce. Snad mohou tyto citáty k tomu být příspěvkem. fp

I.

Německo má platit reparace

Důsledky francouzsko-německého trestně-finančního sporu jsou ovšem věci, která se dotýká celé Evropy. Zase stojíme před perspektivou, že Německo řekne k poslednímu slovu Dohody: »Ne« — a pak se otevře budoucnost velmi nejistá.

Blaho Evropy závisí přímo na tom, bude-li sledovati zásady rozumu a rozvahy, bude-li ve všech věcech jednati umírněně a s plným uvážením. Svěhlavé sledování fixních idejí vede do zhouby. Idea odškodnění se strany Německa nebyla posud podrobena vážné kritice. Víme, která vznikla: Francie posilovala jí za války umdlévajícího malého francouzského člověka, a obratný Lloyd George vybojoval v tomto znamení velké volební vítězství. V obou těchto případech měla idea odškodnění agitační ráz i smysl, a snad se ani dosud nezabavila plně stop svého původu. Francii jde zřejmě o to, jak se sanovati pomocí německých peněz. Víme, s jakými potížemi hospodářskými a finančními musí zápasiti každý stát sám o sobě: je naděje, že za této doby, kdy každý sám jen tak tak se drží nad vodou, mohl by se nalézt ještě stát, který by mohl vydatně sanovati svého souseda, je-li to ke všemu ještě jeden ze států poražených a rozvrácených i ochuzených? Byla tato idea odškodnění jako prostředek sanace podrobena opravdu vážným a objektivním úvahám hospodářským, či o ní uvažovali dosud jen politikové? V Paříži nyní, zdá se, nabyla vrchu opět politika. (2. února 1921)

Byla otázka reparací vůbec zkoumána vážně?

Když Francie dokončila válku úplným vítězstvím a domohla se vlivu tak rozsáhlého, jakého neměla od dob Napoleonských, shledává pojednou, zahloubavší se do číslic a výpočtů a naslouchajíc hospodářskému tepu své země, že to bylo vítězství Pyrrhovo. Úzkost sevřela francouzské srdce: aby Německo, poražené, odzbrojené, zlomené, nevyšlo konec konců z války přece silnější než Francie, která již chápe, že sebe skvělejší vítězství politické nevyváží hospodářskou slabost, a která se bojí, aby neprohrála nyní starý svůj hospodářský zápas s Německem. Tato úzkost zabarvuje vše, co Francouzi v reparační otázce žádají, píší, mluví, cítí a myslí.

Francie žádala původně, rozhodnouti o Německu bez Německa. Německé stanovisko k cifrám, které byly oznámeny z Paříže, jest dostatečně známo. Je to jednomyslné ne. Pařížské požadavky byly v Německu všemi činiteli označeny za holou nemožnost, a bylo řečeno, že dohoda může dělati co chce a vyhrožovati jakýmikoliv sankcemi, nikdy nezíská německého svolení k těmto závazkům. Francie v odpověď počala se okázale raditi s Fochem...

Zbývá otázka, zda byla kdy vážně a odborně zkoumána platební schopnost Německa. Většina odbornických hlasů vyzněla rozhodně proti pařížským cifrám, které, zdá se, byly stanoveny více politiky než finančníky, a z kterých je, podle Briandových slov, ochota slevovati, prokáže-li kongres odborníků nemožnost, aby Německo platilo takové

sumy. Normálnímu způsobu myšlení přichází ovšem divné, že taková konference odborníků nebyla svolána před konferencí politiků. (2. března 1921)

Mělo se Československo účastnit trestné výpravy do Německa?

Na štěstí nikdo si nezatajuje v Praze, jak vážná a nejistá situace nastává. Objevily se v našich listech jakési milionové číslice s dvěma nulami na konci, značící cifru, jaké by vyžadovala naše mobilisace proti Německu. Tady by se prostý občan velmi zarazil, věda, co parlamentních krisí vyžádala si u nás otázka velmi rutného příplatku státním zaměstnancům, pohybujiící se v podobných milionových číslicích, a věda, jak hrozně těžko sháníme peníze na nejnnutnější věci, jako na př. na stavbu domů. Z těchto důvodů zejména bude si onen občan velmi přát, aby chom zůstali ušetření jakéhokoliv zatáhnutí do tohoto konfliktu.

Přerušeni londýnských jednání nepočínalo pěkně: ultimatem dohody. K mezinárodnímu jednání formou ultimata má opět onen normální občan z r. 1914 oprávněnou a značnou nedůvěru. (10. března 1921)

Mělo Československo žádat od Německa reparace?

My jsme si měli hned reálně uvědomiti, jaké jsou vyhlídky na to, aby nám Německo platilo válečnou náhradu, a neměli jsme klásti dětinské požadavky, aby nám Němci platili za vpád maďarských bolševiků. Snad si někteří myslili, že ten požadavek jest chytrý, ale my jsme tou chytrostí se jen kompromitovali. Již tehdy, kdy se po prvé začalo mluvíti o našich nárocích vůči Německu, napsali jsme, že by bylo patrně nejrozumnější, kdybychom takové nároky vůbec nekladli, vzhledem k tomu, že podle vši pravděpodobnosti nebudou vyplněny, a že by naopak jasně dokumentovalo, že plně oceňujeme obtíže mezinárodní situace a že vážně o ní myslíme, kdybychom prohlásili, že vůbec nečiníme nároků. Naše požadavky vůči Německu za vpád Maďarů sotva byly více než slovní hříčkou, a my mohli si uvědomiti, že není naděje na to, aby stát, jenž jistě bude musiti napnouti všechny síly, aby mohl zaplatit, ještě mimo to platil nám miliardový řádkový honorář za slovní hříčku. Naše požadavky neoceňovaly dosti vážnosti tehdejší situace — a to se vymstilo.

Měli jsme dobrou příležitost ukázati, jak vážně pohlížíme na současnou evropskou krisi a jak se dáme vésti jen rozvahou, měli jsme příležitost svou resignací upozorniti Evropu na to, jak je vážná otázka reparací a že nutno kriticky pohlížeti i na platební schopnosti Německa — propásli jsme, bohužel, tuto příležitost. (21. dubna 1921.)

Dojde k revisi mírových smluv

Dá se očekávati, že přijde jednou, snad za pět let, snad za deset let, doba těžké zkoušky na tento stát. Bude to chvíle, kdy bude se snad jednati o revisi mírových smluv. Ovšem, nikdo nemůže s naprostou bezpečností předpovídati, zda tato doba určitě přijde; mluví však velmi mnoho

okolností pro to, že skutečně přijde, a musíme býti tedy připraveni i pro tento případ.

Je pochopitelné, že pak by Dohoda už nebyla tím, čím jest dnes — konec konců my se dnes ještě o ni vždy můžeme opřít — že by pak revize mírových smluv jistě byla diskutována, že při každé revizi mírových smluv mluvilo by se i o našem státě, který z těchto smluv přímo vznikl, že bychom při nejmenším neušli aspoň diskusí o tom, pokud prosperuje stát náš ve své dnešní formě politicky a hospodářsky, a že to, na čem záleží, jest, abychom byli na tu dobu připraveni a mohli předstoupiti s čistým štítem. Na tom záleží v prvé řadě a ne na nějakých úspěších pražského centralismu. Vystupovali jsme zde vždy pro dohodu Čechů s Němci a říkali, že tato dohoda stojí za to, aby byla zaplácena ústupky (to nemohli pochopiti lidé, kteří slepě spoléhali na dnešní konstelaci evropskou); i to dělali jsme u vědomí, že může přijíti chvíle, kdy budeme snad nuceni obhajovati před širokým forem — neb aspoň zápasiti o sympatie tohoto fora — politickou možnost a životnost tohoto státu, a že nesmíme v té chvíli přijíti a přiznati, že máme ve svých hranicích několikaletou, neutuchající opozici Němců. (10. května 1921.)

Pravé základy míru

Budou ještě naši vnukové mluvit o Francii a Německu jako o vítězi a poraženém?

Nebude-li vnější míru, bude dlužno pracovati alespoň o vnitřní mír. Nebo chce se snad petrifikovati dnešní nálada? Je úmysl, aby Francie zkameněla ve svém postavení vítěze a Německo v posici poraženého? Tento úmysl pramení z obavy. Pravá mírová politika, kterou musí podporovat Svaz národů, může směřovati jen k tomu, aby se odstraňovaly obavy odstraňováním příčin a předpokladů. Bylo již dosaženo vnější pacifikace Německa jeho odzbrojením. Je třeba dosíci ještě trvalejší pacifikace, a to pacifikace německé duše. Anglické listy mluvily v poslední době o potřebě »psychologického odzbrojení« Německa. Jeden list pravil výslovně: »Patrně je méně nebezpečné Německo, třeba i ozbrojené, ale má-li duši pokojnou, než ozbrojené, avšak s duší válečnou.« Tato these byla výslovně adresována Francii k úvaze. A opravdu může Francie ve své roli exekutora dnes nejvíce působiti k tomu, kterým směrem se dá mysl Německa.

Je třeba odzbrojiti Německo spravedlností. Je třeba odzbrojiti je tím, že se mu ponechá místo na slunci. Tím, že se nebude konspirovati proti základům německého státu a že se nebude rozvrát považovati za nejlepší lék pro Německo. Je třeba odzbrojovati německou duši tím, že, vynutila-li Dohoda fysické odzbrojení Německa, nestrpí, aby si pan Korfanty hrál s jeho právy a nároky. Tím, že Němec i beze zbraně najde své právo.

Myslíme, že toto duševní odzbrojení, kterého nelze však dosíci fysickými prostředky a jemuž nemohou napomáhati černé pluky, jest daleko důležitější. Francie, jako nejexponovanější činitel, bude hráti první úlohu v této hře, v níž půjde o to, bude-li Německo znovu získáno evropskému společenství.

Nelze zapírati, že z Francie leckdy se ozvou hlasy, které naznačují, že Francie nechápe dosti dobře tuto svou úlohu.

Tak bylo i za sporu o reparace, kdy francouzský tisk v jedné chvíli označoval za nepřijatelnou i tu podmínku Německa, aby po dohodě bylo upuštěno od všech sankcí, a odůvodňoval nutnost obsazení Porúří, nezávisle na přijetí či nepřijetí podmínek, tím, že prý je Německu třeba vzítí všechny možnosti revanče. Tomu by už mimo Francie mnoho národů nerozumělo, jistě ani Anglie, ani Italie, ani Amerika. A tato cesta by vedla jen ku petrifikaci nenávisti. V zájmu míru jest třeba uchrániti Německo všech zbytečných šikan. (13. května 1921.)

Může Rakousko zůstat samostatné?

Udržovat rakouský stát při životě — to bude za těchto poměrů patrně stejně těžkou a nepohodlnou úlohou, jako zavírat okna, uklízet nože, bdíti a schovávat provazy před zatvřelým kandidátem sebevraždy. Dva roky se debatuje v Evropě o tom, jak pomoci Rakousku. Vymýšlejí se banky, úvěry, kontrola. A přece je jisto, že nechce-li se Rakousku žít, najde vždy nějakou klíčovou díрку, kterou by proklouzlo k bankrotu. Pak budou všechny vynaložené peníze vyhozeny z okna.

Měli jsme v Evropě již jednou podobný nepohodlný stát: Albanii. Z politických důvodů — jako při Rakousku — nebylo dovoleno tomuto území připojiti se k většímu celku a velmoci potom měly s Albanií plné ruce práce. Arcí ještě daleko ne tolik, jako mají dnes s Rakouskem. Samostatnost Rakouska je čistě politikum; Francie prohlašuje připojení podunajského státu k Německu za nebezpečí nové války. Na jedné straně se říká, že Rakousko hospodářsky nemůže žít samostatně, na druhé, že samostatně nechce žít ze zlomyslnosti. Ať nemůže nebo nechce, vydatně rozmnožuje tísnivé evropské starosti.

Je nebezpečí, že Rakousko bude trvalým pasivem evropského života a mírových smluv. Že se na ně bude doplácet, sbírat, shánět. Jak dlouho však to neomrzí? Jediným cílem má býti, udělati v Rakousku pořádek. Tak aby se země sama uživila. Dlužno tedy hledati formu, v jaké by Rakousko nejlépe prosperovalo. Že by západní mocnosti mohly vzítí Rakousko úplně do svých rukou, proti tomu svědčí zejména, že tak doposud neučinily; a podmínky pro takovou akci asi sotva se budou lepší; předně ani na západě není dosti peněz, pak mají dohodové země dosti vlastních starostí a moderní vyspělý stát sotva může býti spravován někým, kdo se tomu věnuje jen en passant, a konečně je vůbec pochybné, dá-li se stát ve středu Evropy trvale spravovati cizinci, jako se to děje v koloniích. Nebo se má snad — také se vynořuje takový plán — dáti Vídní charakter samostatného města a rakouské země rozdělit mezi státy, successorní? To jest patrně jen výplod člověka, který musí za každou cenu dělati originální plány; successorní státy, samy bránily by se ze všech sil proti takovému »obohacení«, — a ostatně: co potom, se samostatným městem Vídní? Aby se pak Vídeň uživila, musela by se celá změnit v nějaké interesantní a pikantní Varieté a musili by lidé z celého světa býti ochotni se na to jezdit dívat. Pak zbývá už jen třetí možnost: Ta, kterou chtějí plebiscity. Hospodářsky by patrně spojení s Německem bylo nejvýhodnější, ne pouze pro Rakousko, ale i pro Evropu, která má zájem na tom,

aby nemusela stále hradit pasiva. Lze očekávat, že systematičtí a solidní Němci vymáčkli by z Rakouska poslední špetku produktivnosti — a to nelze podceňovat v době, kdy každé brambory osázené pole přijde světu velmi vhod. Němci, kteří po stotřicet let svého rychlého vzestupu navykli dobře pracovat, našli by jistě cestu, jak vytrhnouti Rakousko z jeho pasivnosti a probudit je k novému životu.

Zdá se, že i Rakušané cítí v Německu zdroj energie, která by je dovedla omladit, a odtud ty plebiscity. Mají-li Rakušané už dosti svého stínového a rozháraného života, jest pochopitelné, že vidí v Německu slib nového spořádaného života, kdy by se mohli pomocí energie německého národa vyvinouti ze své role evropských žebráků. Proti této naději roztály jako svíčka všechny teorie, které zejména za války tak rádi psali vídenští estéti, o svérázu rakouské povahy a podobných věcech; nechtějí již býti Rakušané, chtějí se státi Němci. Jest příznačno, že víra v nový život v Německu je tak silná, že proráží i v době, kdy Německo právě přijímá na sebe těžké břímě reparací; patrně věří, že se jim povede lépe, i když jako Němci budou platit Dohodě, místo, aby jako Rakušané se od ní dávali podporovat. —

Dovedlo-li by tedy Německo učiniti rakouský hospodářský život aktivním, bylo by to velké plus pro evropský celek. I my zbavili bychom se těch řečí, na západě, které poukazují na neblahé dílo mírových smluv ve střední Evropě, kde místo prosperujícího rakousko-uherského spolku vytvořily prý samostatná nedochůdčata.

(3. června 1921.)

Vojenské smlouvy nestačí

»N. P.« praví o »Tribuně«, že je »orientována vždy obchodnický k Berlínu«. Obchodnická orientace k Berlínu, existuje-li, není ani tolik orientací »Tribuny«, jako orientací obchodu a průmyslu. Tu by poučnou četbu tvořily výkazy odborných korporací o importu a exportu. »N. P.«, jež sama nemusí ničeho kupovat ani prodávat, nečiní ovšem obzvláštních obtíží, orientovat se obchodně třeba k New Yorku, nebo k měsíci.

»N. P.« ráda by od nás zvěděla, »kde jest v celé republice takový slepec, který by nám doporučoval spojití se s poraženým, proti němuž stojí půl světa, když můžeme stát po boku vítězů«. Nemůžeme jí sdělit adresu tohoto slepce. Spíše bychom jí dovedli říci, kde jest slepec, který nedovede vyvoditi důsledky z našeho sousedství a hospodářského vztahu s Německem. Neváhá-li »N. P.« ledacos prohlásiti, ani my neváháme prohlásiti, že dobrý poměr k Německu je pro nás právě tak důležitý jako k Polsku a že vojenskou konvencí proti Německu, kde nás bude 82 milionů proti šedesáti, daleko ještě nebudou vztahy mezi námi a Německem vyrovnány. Ani vojensky: 82 miliony proti 60 — to není poduška, na které bychom mohli úplně klidně spát, zvláště, když válečné štěstí je vrtkavé jako ženy a když centrální poloha Německa je strategicky daleko výhodnější, nehledíc k tomu, že bychom se v takovém případě jistě nemohli spoléhati na naše Němce. Proto se nesnažme řešiti problém vztahů k Německu jen vojenskou konvencí proti němu, a věnujme námahu dobrým stykům ne pouze s Poláky, ale i s Němci. (26. července 1921.)

Česko-německé vyrovnání

Zdá se, že se na naší straně poněkud zahnízdila jakási bohorovnost a neomylnost v poměru k Němcům. Propadáme čas od času omylu, že snahy Němců jsou jakési hry a batolení dětí na koberci a že, my vlastníme celou, nedílnou, absolutní pravdu. Ztrácíváme časem pochopení pro to, že pravda jednoho národa vůči druhému je relativní a že v poměru národů mezi sebou není situace nikdy taková, že jeden národ má pravdu úplnou, kdežto druhý nemá ani stín pravdy.

Stačí, abychom se podívali několik let do minulosti, kdy ještě my byli v Rakousku a kladli požadavky velmi podobné těm, které dnes Němci kladou nám, a máme-li v sobě dosti rozumové odvahy a srovnávací schopnosti, budeme nakloněni považovat německé snahy za něco jiného, než za dětské hry a batolení po koberci.

Že vyřešení německé otázky v tomto státě není ideální, lze prostě usouditi už z toho, že vyvolává tolik hluku a obtíží. Nelze vážně tvrditi, že by bylo vzorným řešením otázky, nemůže-li Němec ve svém hlavním městě požádati telefonní centrálu německy, aby ho spojila, a jsou-li němečtí poslanci, kteří neumějí česky, v parlamentě fakticky vyloučeni ze spolupráce, poněvadž na základě jednacího řádu je zakázáno tlumočit jim oficiální sdělení a návrhy. To ukazuje, že neuvažujeme o jazykové otázce ze stanoviska účelnosti, nýbrž z nějakého jiného hlediska.

Musíme si jednou uvědomiti, že v nynějším vyřešení česko-německé otázky není absolutnost sama, nýbrž že se to dalo řešiti ještě leckterým způsobem jiným. Hlasy Němců nejsou proto, abychom si je zařadili do alba, ale proto, abychom o nich uvažovali. Chtě nechtě budeme se musiti blížit švýcarskému vzoru, v němž rozhoduje naprostá národnostní rovnoprávnost a v otázkách jazykových princip účelnosti. Rakouské možnosti jsou pohřbeny. Dnes nutno připustiti, podobá se ještě leccos v našem poměru k Němcům nadvláde. Je jisto, že ani demokracie nevyklučuje jisté formy nadvlády.

Skutečná demokracie, poněvadž v demokratickém mechanismu jsou skryty takové zálužnosti, vyjímá proto určité záležitosti, které se dotýkají jen určité skupiny občanstva, z dosahu principu většiny. Požadavek Němců, aby jejich kulturní národní záležitosti, které se dotýkají jen jich, byly vyňaty z kompetence všemohoucího ústředního sboru zákonodárního, je proto na cestě pravé demokracie, která vždy předpokládá systém určitých decentralisací, dále než naše formální centralistická demokracie. My nechceme jednati s Němci jako s národem v celku, pravíme jim, že mohou se domoci práva jako jednotliví státní občané. Přece je však jisto, že kulturní záležitosti může si nejlépe spravovati každý národ sám, ne stát, nadřazený několika národnostem, v jehož srdci se nikdy nenalezne dosti tepla pro národní život. Na jedné straně pravíme Němcům, že jsou státní občané, na druhé, že stát patří nám a že jsme ho vytvořili, a zamotáváme tím sebe i je do zlého rozporu.

Na Zulegerův podnět jest třeba odpověděti. Ne fráze-mi, ale přesně detailovaným programem. Musíme vědět, co jim chceme a můžeme dát. Máme takový program? Zdá se, že jsme si příliš zvykli na myšlenku, že s Němci není dohoda možná, a že jsme proto přestali o programu uvažovat. Jsou nacionalistické strany, které na německé

požadavky odpovědi jasně a velmi přehledně: »Ne«. Jsou pokrokové strany, které konkrétní německé požadavky zodpovědi přívětivým: »Masaryk je velký muž« nebo: »My jsme pokrokoví a demokratičtí« a »My se chceme s vámi dohodnout«. Výsledek je v obou případech týž. Stalo se dokonce, že jsme Němce počastovali Kantem a výkladem státu kategorického imperativu. Dohoda s Němci nepředpokládá morální úvahy, nýbrž přesné myšlení o jednotlivostech. Na Zulegerovu výzvu nelze odpovědět jinak než přesným programem. Musíme si uvědomiti, co se nám může provést. Jasno jest, že se nikdy nepovede, udělati z tohoto národnostního státu stát národní, že se nepovede Němce počestit nebo docílit, aby ve španělských botách nekřičeli. Uvědomíme-li si nezměnitelnou skutečnost Československa jako státu národnostního, postupem doby případně spíše na to, co máme dělat, než nyní, kdy ranění slepotou se domníváme, že žijeme ve státě národním.

(21. září 1921.)

Stát národní nebo národnostní?

To, co čteme ve »Večerníku Č. S.«, jsou ovšem názory velmi známé a velmi zakořeněné; nejsou to nápady jednotlivého žurnalisty, nýbrž jsou to názory, které ovládaly celý Československý národ v době, kdy byl budován tento stát. Není žádné pochyby, že jsme chtěli stát, ve kterém si Československý národ může dělat co chce. Nebylo žádné jiné představy o tomto státě. Chtěli jsme stát, který bude citlivě poslušně reagovati na všechny záchvěvy Československé národní duše, a myslili jsme, že tento stát bude jako ulitý přiléhat na tělo Československého národa. Teď, po třech letech, definitivně už pozorujeme, že kabát je špatně ušit, že nehezky odstává a tvoří záhyby.

Kdybychom se s tímto problémem odebrali k svému krejčímu, řekl by nám patrně, že všechny ty nedostatky jsou pochopitelné, poněvadž jsme mu poručili, aby zpracoval na oblek všechnu látku, kterou jsme mu přinesli, ne pouze tolik, kolik je jí třeba na naši postavu: odtud ty záhyby a ono odstávání; jinak by byl musil vzít méně látky. Opustíme-li přirovnání s krejčím a kabátem, můžeme to říci taktó: trvající na tom, aby tento stát byl obnoven v historickém rozsahu země koruny české, dostali jsme do hranic tolik cizích živlů, že vůle Československého národa, projevovati se způsobem ryze osobním a vlastním, potkává se s odporem velmi citelným; stát není udělán tak, aby jako ulitý přiléhal na tělo tvůrčího národa, příliš mnoho materiálu vadí v pohybu; je-li nejvyšším cílem, zajistiti plnou a nekompromisní pohyblivost Československé vůle, bylo by bývalo třeba vzít méně materiálu. Cíl: stát tento je větší než národ Československý.

Problém, jsou-li zde Němci přistěhovalci či starousedlíky, nemůže ničeho měniti na skutečnosti, že tu jsou a že mají svou vůli, jako my máme svou.

Takto tedy dostali jsme se do rozporu: chtěli jsme Československý národní stát, ale této ideji odporuje viditelná (v parlamentě i velmi slyšitelná) skutečnost, že v našich hranicích žijí tři miliony Němců, kteří, když jim mírovou konferencí nebylo přiznáno právo absolutního sebeurčení, chtějí žít aspoň ve státě, v kterém by mohli dosíci aspoň sebeurčení, daného mezemi tohoto státu.

»Večerník Č. S.« mluví o »skutečnosti, že tento stát je národní«. Dokladů pro tuto skutečnost neuvádí. Stát pro ratione voluntas!

Argumentace »Večerníku Č. S.« pozůstává v podstatě z tohoto myšlenkového pochodu: Československá republika není národnostním státem, protože to nechceme, a proto je všechno bližší zkoumání skutečnosti a všechny úvahy o podstatě státu národního a národnostního jen mlácením prázdné slámy. Jest tedy třeba rozluštit otázku, v čem je podstata tohoto státu: zda ve vůli či ve skutečnosti objektivně zjištěné. Nepochybuje, že Československý národ si intenzivně přeje, aby tento stát byl státem národním, a intenzitu tohoto přání lze měřiti jen s intenzitou německého přání, aby tento stát národním nebyl.

Zdá se, že při tvoření tohoto státu neměli jsme dosti času promyslet jeho budoucí vnitřní poměry, zejména pokud se týká německé otázky. Jistě jsme si nepomyslili, že velmi brzy budeme mít takové potíže se sehnáním vládní většiny, která je prvním předpokladem každého státního života. Obtíže se sehnáním vládní většiny ukazují jasně, že jsme si nedovedli dosti plasticky představit poměry a že představa tohoto státu jako čistě národního není správná.

»Večerník Č. S.« praví, že »úvahy o česko-německém poměru nemohou býti úvahami početními, nýbrž budou vždy vycházeti z mravního práva našeho národa na sebeurčení.« Podle toho tedy tento stát nebude nikdy národnostní, byť tu bylo Němců sebe více, poněvadž tento stát není početní příklad. Litujeme, že »Večerník Č. S.« mluví tak pohrdlivě o matematice: neboť ať je početní princip dobrý nebo špatný, je jisto, že je to princip demokratický. Skepsí k matematice, k sečítání hlasů otrásá »Večerník Č. S.« samotnými základy demokracie, otrásá principy, na jejichž podkladě poslanci jeho strany sedí v parlamentě.

»Večerník Č. S.« tedy vyložil, že tento stát, je náš stát. Zapomněl vyložití dále, jaký poměr k republice zbývá Němcům, je-li republika naše. Nebo je to už zahrnuto v tomto voluntaristickém názoru, že si prostě s morálním postavením Němců v republice hlavu lámat nemusíme?

Zde by tedy byl — mimovolně — dosti jasně vyložen poměr Němců k republice: mají býti hospodářským materiálem pro Československé sebeurčení. Němcům přisuzuje se úloha hmoty, Čechoslovákům úloha ducha. Je jasno, že to není prvotřídní úloha, která se tu Němcům přisuzuje: ale jakáž pomoc, když ji Češi potřebují pro svou hospodářskou samostatnost.

Není nikoho, kdo by nepřiznal, že Čechoslováci by vždy raději přijali úlohu, kterou jim nabízl »V. Č. S.«, než tu druhou úlohu. Jistě by to bylo pro Československý národ příjemnější i slavnější, a jest to osud poněkud neblahý, musíme-li i dnes, ve vlastním státě, pocílovati německou vůli jako překážku. Jde však o to, možno-li tento Československý voluntarismus uskutečnit v této době bez zlych následků pro tento stát a pro náš národ, a je-li ta hmota, kterou má pronikati naše vůle, vůbec zvládnutelná. Dostáváme se do století, ve kterém otázky národnostní budou se těšiti posuzování obzvláště pečlivému, a bylo by to těžkou školou pro tento stát, kdyby se jednou světové mínění obrátilo proti způsobu, jímž se vyrovnáváme s Němci. Děláme nepochybně tu chybu, že stále příliš počítáme s dnešní mezinárodní konstelací, která nás dostatečně dosud zabezpečuje proti Němcům. Anglie je stát větší a skvělejší než my, a můžeme si vzít varovný příklad z toho, jak tato mocná, bohatá a vládnutí zvyklá říše prostě nedovede rozřešiti Irského problému. Při tom je poměr početně pro Angličany daleko příznivější než pro nás, a mimo to Irové nemají za sebou šedesátimilionový národ mateřský, z něhož mohou čerpati stále sílu kulturní a sílu odporu. Nedovedli-li anglo-

ky voluntarismus přemoci irskou vůli, tím méně dovede náš voluntarismus přemoci vůli naší německé menšiny.

Do budoucnosti lze těžko prorokovati. Tolik však lze s určitostí usouditi: nikdy se již nesmíří žádný národ s rolí, dělají hospodářský materiál pro sebeurčení jiného národa, a i když to jest, jako v našem případě, pouze část národa, který má jinde vlastní stát a plnou možnost vyžití, po kterémžto faktu se »V. Č. S.« už věru dosti najezdíl. »V. Č. S.« nežádá nic jiného, než aby se 3 miliony Němců u nás vzdaly sebeurčení proto, poněvadž na severu existuje německá říše, kde Němci právo sebeurčení mají. Není třeba mříti mnoho psychologické prozíravosti, abychom pochopili, že to pro naše Němce může býti jen špatná útěcha, a že jest to jen naše stanovisko. Že by Němci někdy toto naše stanovisko přijali za své, nelze věru ve dvacátém století očekávat, a tak nezbyvá, než jejich vůle prostě nedbati, což však znamená, že tento stát se nedostane nikdy ze zmatků a nejistoty. Zdá se vůbec, že posuzujeme státní problém příliš z Prahy, a nepochybně by se jevil v Liberci jinak. Celým rozsahem národního vyžití má býti pro naše Němce útěcha, že o několik stupňů severněji mají Němci plné národní sebeurčení. Neznamená to pečlivě pěstovati v Němcích pudy iredentistické?

»V. Č. S.« mluví o raison d'être tohoto státu a o našem národním sebeurčení, které by byly porušeny, kdyby tento stát přestal býti československým národním státem. Jaký je však raison d'être tohoto státu? Není v tom, že jsme se dostali z Rakouska do nového státu, kde nás nikdo nemůže utlačovat a kde jsme svými pány, kde můžeme pracovat pro sebe? A je podstatou našeho sebeurčení nedopřáti naší německé minoritě kulturního a jazykového sebeurčení? Kam až jde naše sebeurčení? Snad má býti raison d'être tohoto státu v tom, že budeme bdělou a nepřátelskou stráží proti Německu. Pak jsme však jednali velmi nerozumně, že jsme nabrali do svého státu tolik Němců, kteří pochopitelně jsou naprosto nesrozumění s touto úlohou a kteří budou vždy podle svých sil mařiti. P. dr. Jan Heidler napsal nedávno, že spojenecká cena naše bude posuzována podle spolehlivosti a síly naší armády. Ale připravovati armádu pro boj s Německem tím způsobem, že vždy prvního října do ní narukuje spousta Němců, to znamená tvořit předpoklady pro porážku této armády. Myslí-li »V. Č. S.«, že raison d'être tohoto státu je v tom, býti přední vartou proti Německu, myslí tím zároveň, že Němci budou klidně žít ve státě, který je urážkou jejich národnímu cítění.

(1. října 1921.)

doba a lidé

Jiří Soumar:

Veliký proces ve vzrušené době

Můžeme-li soudit podle posledního porotního údobí v Praze, zájem publika o vzrušující kriminální případy neustupuje. Při procesu s vrahy krejčího Josefa Štěpána z Havelské ulice sice se neshromáždil před soudní budovou dav, který by marně usiloval o vniknutí do porotní síně jako tomu bylo ještě před rokem, ale přece jen se všechna místa naplnila a záznamy na proces týden předem přesáhly dvojnásobek počtu míst v soudní síni. Průběh líčení byl ovšem sledován jaksi ztišeně, snad díky tomu, že se změnil způsob řeči, kterými se ještě do nedávna poroty vyznačovaly. Státní zástupci nepokoušeli se v síle výrazů konkurovat advokátům a obhájci drželi se merita věci a nesnažili se řeči vyšperkovati příběhy ze života, citáty slavných mužů, vípy pro pobavení publika a vzrušenými okamžiky. Zatím co dříve bývaly poroty skutečným divadlem, v němž bohužel každý hrál svou skutečnou životní úlohu, tentokrát, aspoň v procesu o Štěpánovi, bylo to vystiženo slovy státního zástupce: »Mluvíme k vám, slavná poroto, jako kdybychom seděli kolem stolu a vyprávěli si mezi sebou o tomto případu.«

Vzrušení, které prožíváme ve veřejném životě, překonallo všechny vzruchy, jimiž se lidé v dobách klidných bavili, tedy i porotu. Zájem publika ovšem neutuchá, neboť lidové soudy dostaly novou funkci: Lidé, naslouchající pohnutému osudu jednotlivce, zapomínají na osud svůj. Porota je narkotikum jako biograf, divadlo, zábavná kniha. A narkotikum účesné, neboť nakonec si každý posluchač spokojeně řekl: Došli spravedlivé odplaty. A odešel domů s příjemným pocitem, že sám je spravedlivý a bezúhonný člověk.

A proti nadání tentokrát nepotkal kameloty, kteří by ve zvláštním vydání přinášeli rozsudek pět minut po tom, kdy byl vynesena. Jiné zajímavější zprávy plní dnes první strany novin.

Takto se projevují poslední události vnějším způsobem v soudní síni. Ale domníváme se, že působí i vnitřně. Nejistota, v níž jsme poslední léta žili, přesvědčení některých, že starý svět i se svými mravními základy spěje k rozvratu, jakýsi chiliasmus, že nadchází konec, nepochybně se projevují v životě celé společnosti. A především mají následky u lidí charakterově málo odolných a nějakým způsobem již podloměných. Mravní zásady, manželství, soukromý majetek, úcta k druhému člověku, to všechno ustupuje do pozadí. Nezdá se to důležitým. Jako kdysi ve válce lidé si namnoze říkají: »Co užiješ, to máš.« Proto po přechodném vyprázdnění nočních místností v říjnových událostech se teď zase všechny zábavní podniky naplnily. Lidé sice šetří, nevyhazují peníze zřeštěně, neboť nevědí, nebudou-li jich potřebovat, ale nechtějí být doma sami. Nabyli neurčitěho pocitu, že musí užívat život plnými doušky, jak se říkávalo v ctihodných románech. A protože dosti lidí nedovede stanovit, co se jim na životě nejvíce líbí, dělají si zábavu podle druhých. Popíjejí, vyseidávají v nočních podnikách a přehánějí sexuální touhy do zřeštěnosti. Mohou z toho být jen rozvody a rozluky. Ale u lidí, kteří mají nějaký defekt, způsobený výchovou nebo jinými okolnostmi, může dojít i ke konfliktu se zákonem.

O tom, jak působí výchova na charakter člověka, bylo napsáno již mnoho moudrých knih, které celkem opakovaly výrok kteréhosi jezuity, jenž žádal, aby mu byla svěřena výchova dítěte do šesti let a pak už je svěří každému. Na výchově dítěte v útlém věku nejvíc záleží. Rczmazlené dítě, i dítě držené příliš přísně, obě mohou v dospělosti špatně skončit. Ale poslední případy u poroty ukázaly, že značné procento obžalovaných hájí se fakty: že byli dětmi nemanželskými, že byli vychováni v ústavěch nebo že byl u nich doma rozvrácený život.

Příznačný je příběh osmadvacetiletého Antonína Petřížky, pekařského pomocníka z Dušníků. Tento muž v roce 1933 hodil svou milou do Vltavy a dostal za to dvě léta těžkého žaláře. V roce 1936 napadl na vojně četaře bodlem, další dvě léta žaláře. V roce 1935 hodil svou babičku do studny, ale pak ji zase vyváhl. Babička tento pckus vraždy neudala. 7. září 1938 futo babičku ufloukl kladivem. Byl nyní odsouzen k trestu smrti. Tento muž byl za své činy plně odpovědný. Ale jeho životní průběh bylo skoro možno vypočítat na prstech: Otec mu záhy umřel, matka neměla čas se o něho starat. Vyrůstal mezi cizími lidmi a jeho nenávisť ke společnosti začala už tehdy, kdy mezi ostatními kluky stále ještě musil nosit sukně nebo zástěru. K této chabé výchově přistoupil ještě typický zločinecký rys: naprostý mravní defekt. Nepocífuje lítost nad svými oběťmi, ale také o sebe nemá strach a snáší lehce každou bolest. Mluvil o svých zločinech s naprostou veselostí. Ale při tom dával najevo, že má o světě své mínění. Sám se udělal soudcem světa, který nu připadá výstřední. On je jeho mírou, jeho soudcem. Tento asociální typ je nebezpečný společnosti. Je to jistě výjimek. Ale v menším měřítku jej potkáváte častěji: Příbývá lidí, kteří myslí jen na sebe a posuzují celou spo-

lečnost jen s hlediska vlastního prospěchu. Kdyby jich byla většina, budeme se požírat jako vlci.

Do jejich řady patří na příklad také nový typ loupežníků. Dosud před soud předstupovali lidé stigmatizovaní lupičstvem jen v podobě tuláků, kteří okradli malou holečku, nebo hladovců, kteří v pusté ulici vyrvali děvčeti kabelku. Ale už jsme spatřili před porotou také dva elegantní muže, kteří provedli svůj čin s veškerou rozmyslností a bez mravních skrupulí. Byli to lidé, kteří měli z čeho být živi, netrpěli nouzí, mohli se poctivě živit, ale chladnokrevně se rozhodli, že si loupeží pomohou k penězům. Jeden z nich, třiatřicetiletý soukromý úředník Josef Šafařík z Břevnova, odsouzený na šest let do těžkého žaláře, docela jistě – podle vlastního tvrzení – se dívá na zločin jako na zaměšnáni, které dobře vynáší, jen k němu člověk musí mít odvalu. Žalář pro něho není morálním poučením, ale rizikem a školou k dalšímu vzdělání.

Také Šafařík plakal efektně nad svým mládím: Od svého čtvrtého roku byl v cizích rukou. Vychovávala ho nyní již zemřelá teta. Měl se učit pekařem, toužil po strojnictví. Nechoval se pořádně a proto ho poslali do vychovatelný v Opatovicích. V roce 1936 byl odsouzen na rok do těžkého žaláře, protože páchal podvody vydávaje se za detektiva, kromě toho byl potrestán osmi měsíci pro krádeže. Šafařík je zase výsledkem rovnice: špatná výchova plus ztráta víry v účelnost mravních společenských zákonů.

Takových mladíků je víc: Touží po tom, aby se mohli povalovat po kavárnách, mít elegantní šaty, pěkné partnerky a vlastní auto. Většinou jsou souzeni ještě soudy pro mladistvé. Ale nedávno byli tři takoví mladíci, kteří chytrě okradli obchodníka Kynzla, odsouzení senátem pražského krajského trestního soudu, každý na rok do těžkého žaláře, prozatím podmíněně s přísnou podmínkou: Během pěti let, v nichž běží podmíněná lhůta, jim není dovoleno vkročit do žádné noční místnosti. A také v kavárně a v hostinci nesmějí prodlévat kromě doby obvyklé k jídlu. A kdyby přece byli zahlédnuti, jak se povalují v jiné hodině u kavárenských oken, utrácejíce peníze, které nevydělal, půjdou do žaláře.

Několik zločinů, souzených nyní pražskou porotou, vzniklo z konfliktu mezi lidmi, kteří vyrostli a uznávají mravní řád své společnosti, a mezi lidmi, kteří se řídí jen vlastním sobectvím.

Tak dvaapadesátiletý hutník František Sajdl z Unhoště byl odsouzen pro zabití svého syna na čtyři léta do těžkého žaláře. Zabil syna kapesním nožem proto, že mu syn vytýkal nepořádný život. Sajdlůva žena byla už přes rok upoutána nemocí na lože. Sajdl často vyslovoval před ní touhu, aby zemřela. A říkal to hodně neomaleně. Peníze si ponechával pro svou milou. O celou domácnost se musil starat jeho osmdvacetiletý syn Eduard. Když byl povolán na vojnu a mohl vzdálen od rodiny uvažovat o všem, rozhodl se, že udělá pořádek. Vrátil se, napomenul otce, představuje svět zásad a pořádku – a zemřel v několika okamžicích s probodeným srdcem.

Jedenapadesátiletý železničář František Cibulka ze Zemčeh u Loun měl výchovu slabou: Byl ze sedmi dětí, musil doma pomáhat, ničemu se nevyučil, ve škole neprosplival, pak pomáhal na poli, stal se nádeníkem. Ve válce byl zraněn do nohy a rána ho zmrzčila. Ale měl v sobě hodně mravní síly, neboť se vrátil, našel si místo na dráze, oženil se a zplodil čtyři děti. Mohl prožít svůj čas v chudobné spokojenosti. Ale jeho žena měla jiný názor na život: Toulala se po nocích a s cizími muži. Někdy se nevrátila i tři neděle. O děti se nestarala. Cibulka ji utloukl měchačkou. Porota přisvědčila jen sedmi hlasů k jeho vině a proto byl osvobozen.

Podivný příběh o tom, jak lidé užívají, je loupež třicetiletého železničáře Františka Aubrechta. Je ženatý a má dítě. Ale v manželství se mu nelíbilo. Našel si jinou ženu, o dvanáct let starší, také vdanou. Po několikaměsíční známosti se jí pokusil oloupit. A byl odsouzen na pět let do těžkého žaláře.

Na pozadí těchto zločinů vynikne pak logické zkloubení mravních příčin, pro které došlo k násilné smrti krejčího Josefa Štěpána z Havelské ulice v Praze I.

Vnějšíkově tento případ připomíná jiné: způsobem provedení, ukryváním stop, zapíráním obžalovaných. Ale jeho podstata skutečně tkví v této době zmatených mravních hodnot a všeobecné nejistoty.

Každý z obžalovaných byl nějak špatně vybaven pro život: jedenatřicetiletý Alois Holub byl nemanželským dítětem, které bylo do čtyř let vychováváno v zemském ústavě, pak půldruhého roku u obuvníka na venkově mezi desítkami dětmi. Teprve pak si ho vzal otec do Prahy, ale to zase byla válka a nedostatek jídla.

Pětadvacetiletý Antonín Vlach se narodil na počátku války, po měšťanské škole se učil na dvou místech truhlářem, ale byl to chlapec slabé vůle, brzy se spojil se špatnými kamarády. Záhy po svém čtrnáctém roku byl odsouzen pro krádeže na sedm měsíců do těžkého a nepodmíněného žaláře. A pak byl ještě patnáctkrát trestán.

Šestařicetiletá Marie Štěpánová měla oba rodiče, byla dobře vychována, navštěvovala tři ročníky Ženského výrobního spolku, umí i cizí jazyky. Ale potkalo ji jiné neštěstí: Narodil se jí nemanželský chlapec, jehož otec ujel do Ameriky a na dítě skoro nic neplatil. Její názor o lidské spravedlnosti dostal trhlinu.

Ze všech těchto lidí se snad mohli stát pořádní lidé, kdyby se narodili v době solidních mravních zásad a životní jistoty. Ale začali chápat svět po válce, v novém světě. Všechno se budovalo znova a lidé, kteří až už za války zvykli odříkání nebo hýření, si teď svorně dopřávali všeho. Naučili se pochybovat o všech jistotách. Státy rostly a hroutily se. Lidé se kolem nich obohacovali jakýmikoliv prostředky. Pak přešlo několik klidných let, kdy se věřilo na věčný mír a klidný rozvoj, jen občas porušovaný ideologickými výbuchy zprava i zleva – ale najednou byl zase konec. Svět se ocitl ve varu. Všechno bylo v nejistotách. Jen dvě věci prozatím zůstávaly: Majetek a láska.

Štěpánovi patřili k těm lidem, kteří chtějí užít, nasytit se života a znají jen ty nejprimitivnější prostředky k tomu. Je pravda, jezdili do přírody, měli chatu kdesi na Ztracené naději u Svatojánských proudů, ale povlovně se jejich zájem soustřeďoval jen na sexuální otázky. Bylo o tom v jejich bytě nalezeno dost fotografického i jiného materiálu. Při tom měli dost majetku – úřadům utajeného – aby mohli dělat, co chtěli. Také Alois Holub měl několik afér milostného rázu. Antonín Vlach miloval především alkohol. A když byl opilý, počínal si jako blázen. Jen se podívejte na ty milostné romány ve zkratce:

Alois Holub měl s první ženou dítě, ale při tom sváděl její, rovněž vdanou sestru. Manželka se s ním dala rozvést, proto si našel jinou milenkou. Byl odsouzen k 600 K měsíčních alimentů. Dával rozloučené ženě jen 100 K týdně a ona mu ještě několik let až do jeho zatčení prala a uklízela. Synkovi je už osm let. Milenka, pro kterou se rozvedl, mu půjčila 11.000 K. S bídou dostala zpět 4000 K – ale od paní Štěpánové. V tajném přelíčení byly projednány některé okolnosti těchto poměrů.

Marie Štěpánová s dr. Perlem měla hochu. Dr. Perl odjel do Ameriky, ale alimenty posílal jen zřídkka. Hoch byl vychován babičkou a k matce se nesměl hlásit, neboť Štěpán si to nepřál. Musil babičce říkat „maminko“ a dědečkovi „tatínku“. Po Perlovi přišel Štěpán a jeho zase nahradil Holub.

Josef Štěpán sám měl dceru z prvního manželství. Manželství bylo rozvedeno pro nevěru s potomní druhou jeho ženou. Na dceru alimenty nechťel platit, musily být vymáhány exekučně, ale marně. Složil dvakrát manifestační přísahu, ačkoliv v poslední době měl na knížkách 180.000 K a své druhé ženě dal brilantový náramek za 15.000 K. A v pozadí se rýsovala třetí žena – s kterou ho seznámil Holub, svůdce jeho druhé ženy.

Čtyřicet svědků prošlo soudní síní. Někteří měli na sobě šaty, jež šila ruka zavražděného Štěpána. Maminky

souzených dětí plakaly a říkaly, že jejich děti byly hodné, jak se to jenom mohlo stát?

Hle, jaký podivný čtyřúhelník: Bohatý manžel, který rád užíval světa, záletná žena, která chce spojit peníze svého manžela s láskou milence, zadlužený milenec, který chce odstranit Štěpána, věřitele, získat jeho ženu a ještě peníze, a konečně pomocník, který chce najít stálé zaměstnání u Holuba, finanční výpomoc a snad i příležitost k vydírání.

Ano, všechno bylo v té době v nejistotách. Štěpán šel na vojnu a Štěpánová se okamžitě nastěhovala k Holubovi. Byli fotografováni, jak zavěšeni vesele kráčeji po ulici. Snad se těšili, že Štěpán někde na Slovensku zahyne a jim potom padne do klína i jejich láska i Štěpánovy peníze. Majetek a láska — na to se v těchto vzrušených dobách soustředil jejich zájem. A když se Štěpán vrátil, volili jedinou cestu: vraždu.

Zajisté, i v jiných dobách se vraždilo pro peníze, v klidnějších časech rostly zločiny z lásky. Ale stěží se nahromadilo tolik faktorů, příznačných pro vzrušené doby, jako v kriminálním případě, který se jmenuje zločin z Havelské ulice.

Neuvrůme, že špatná výchova nebo nemanželský původ vedou k zločinu, věříme, že z většiny nemanželských dětí i z chovanců různých ústavů vyrůstají řádní lidé. Víme, že valná většina těch, kteří propadli šílenství touhy po užívání, jako by se blížil konec světa, nedopustí se zločinu podle litery zákona. Ale jisto je, že lidí s pokřiveným charakterem, lidí sobeckých, bez citu a bez mravních závazků přibývá.

Dnešní svět nutně potřebuje obnovu mravních řádů. A protože se o svět nechceme starat, neboť on se také nestará o nás, je povinností každého člověka, který si zachoval zdravý rozum, šířit ve svém národě jedinou politickou zásadu těchto časů: Obnovujeme poctivost a víru. Hledíme lidi, jejichž stisku ruky je možno věřit. Zvyšujeme víru v dané slovo. Každému je nutno dát chleba, ale to ještě není všechno, neboť také zvířata mají podobný zájem. Každému je nutno vnuknout víru v lidskou společnost a v mravní poslání člověka. Jinak se zábavy lidí budou stále silněji zúžovat jen na pole sexuálního běsnění a majetkové síly. Konkrétně řečeno: Nepracujeme jen proto, abychom si za výdělek mohli koupit zábavu. Práce sama v sobě je účelem, práce je naším ethickým posláním. Bůh, či chcete-li příroda, každému z nás udělila nějaké nadání. A my jsme povinni tohoto nadání užívat nejenom pro své sobecké osobní potěšení, ale k dobru celku a především národa, jehož jsme členy.

Zločin v Havelské ulici byla jen zlá epizoda v posledních časech. Ale epizoda příznačná i výstražná.

Literatura a umění

Ladislav Žák:

Lidová architektura?

Uvažující o architektuře, o prostředí, v němž žijeme, o domě a bytě, musíme sledovat především člověka, jenž toto životní prostředí tvoří a obývá. Proto budou v celé úvaze uváděny věci známé, u nichž nový může být nanejvýš pohled na ně a vystopování jejich souvislosti. Poučení vývojem poznáme, že budeme mít lidovou architekturu v té chvíli, kdy se objeví občan, vědomý sebe a zbavený všech přežitků minulosti a neplodných předsudků. Je nutno pohlédnouti dosti hluboko do minulosti, abychom objevili vývojový zákon, ověřili si jeho správnost a stanovili směr budoucího vývoje.

Šlechta se chce vyrovnat králi

Již ze středoškolského dějepisu je známo, jak v době Ludvíka XIV. a jeho nástupců evropská šlechta závo-

dila v přejímání kultury francouzských králů. Věda a umění, reprezentace a bydlení, oděv i společenské chování — celý životní sloh byl přijímán a napodoben drobnými panovníky a šlechtou všech stupňů. Víme, že zvláště v Německu každý větší i menší panující feudál budoval a zařizoval v té době své Versailles, svůj zámek a sad, chtěje předčítí ostatní a dosáhnouti vzoru francouzského dvora. — Toto období skončilo francouzskou revolucí, v níž zvítězil nad králem a šlechtou třetí stav. Veliká revoluce francouzská je konečným a trvalým vítězstvím měšťáctva, které budovalo svůj blahobyť již od středověku. Pod tlakem francouzské revoluce nabývá měšťáctvo i v ostatních zemích Evropy a světa svých práv a stává se nejmocnější společenskou skupinou.

Měšťáctvo se chce zdát šlechtou

Devatenácté století je obdobím mohutného rozvoje měšťáctva, jehož životní sloh však po celou tuto dobu je pod vlivem feudálním. Koncem minulého století vrcholí tato snaha vyrovnati se šlechtě representační nádhrou domu a bytu. Je to ovšem reprezentace a nádhra nepravá. Šlechta měla ve svých sídlech množství rozlehlých komnat, v nichž v nepřehlédnutelném prostoru, vytvořeném a vyzdobeném skutečnými umělci, bylo volně a s vybraným vkusem umístěno málo nábytkových a zdobných předmětů, vsutku vzácných unikátů, umělecky vytvořených a rukodilně vyrobených. — Ubohé napodobeniny tohoto nádherného a rozměrného nábytku, neumělecké, bezduché a strojně vyrobené, nahromadil měšťan do daleko menších místností svých vil, letohradů a činžovních domů. Vznikla ubohá karikatura feudálních salonů. Vznešené materiály byly nahrazeny levnou imitací. Vzácné mramory, reliéfy a drahá dřeva namalovali malíři pokojů a natěrači na prostou zeď bytu a na levné dřevo nábytku. Podnes lze spatřit v bytech starších žijících generací tuto nepravdivou nádhru salonů, proti níž kolem roku 1900 bojoval Adolf Loos. Boj Loosův proti ornamentu, proti imitaci hmot, proti lži forem a života, pro hladký účelný tvar a pravdivý materiál, byl bojem proti feudálním přežitkům.

Měšťanstvo nalézá svůj životní sloh

Po celé devatenácté století nevytvořilo měšťanstvo svůj vlastní a sobě přiměřený dům a byt, své vlastní životní způsoby, nedospělo k samostatné společenské a bytové kultuře a k vlastnímu svéráznému slohu. — Teprve v našem století, po světové válce nastává značné osvobození od minulosti a feudálních historických vlivů, a měšťanstvo nabývá svého typického charakteru, dospívající k novému a samostatnému způsobu života a bydlení. V letech 1920—24 se ustaluje moderní architektura a bytová kultura. Hledáme-li odpověď na otázku, co kladného vykonalo toto hnutí, pak můžeme stručně říci, že nová architektura vytvořila typický měšťanský dům a byt. V nejlepších dílech moderní architektury nalezneme dům a byt, přesně odpovídající reálním možnostem a potřebám měšťana, dům, který již není a nechce být palácem a byt, který již není a nechce být salonem. Rozumná a pravdivá hospodárnost a účelnost prostorů, tvarů a materiálů vstoupila na místo předstírané nádhery. Světlo, slunce, vzduch a volný prostor pronikly do obydlí, jež obklopila a prostoupila zeleň přírody. Místo přepychu nastoupilo pohodlí, místo nádhery hygiena, místo reprezentace komfort. Pravdivý, nový a samostatný výraz je konečně nalezen, ustupuje a zvolna mizí nápodoba šlechty, měšťanstvo konečně dozrává a vytváří vlastní bytovou a společenskou kulturu.

Anglie potvrzuje vývojový zákon

Sociologický rozbor, jež jsme provedli, odhaluje jednoduchý vývojový zákon: nižší společenská vrstva při-

jímá a podržuje ještě dlouho po svém politickém a hospodářském vítězství životní sloh, společenskou a bytovou kulturu vyšší vrstvy, než si vytvoří svůj vlastní samostatný sloh. — Potvrzení platnosti tohoto zákona nalézáme ve vývoji anglickém, který byl odlišný od evropského. V Anglii šlechta a zemané (Gentry) si osvojili vlivem puritanismu a sekty Quakerů střízlivou skromnost, prostou, jednoduchou a dokonalou kvalitu staveb, bytů, oděvu i chování. Kdežto u nás říkáme ještě teď novým občanským nájemním domům palác, ponechali naopak Angličané označení dům, house, i skutečným šlechtickým sídlům, označující slovem hrad, castle, pouze staré pevnosti. Slovo salon je v anglickém bytě neznámé, znají však obytnou místnost, living room. Anglické měšťáctvo podléhalo vlivu své šlechty a přijímalo její hodnoty prosté a nenápadné kvality. Adolf Loos kladl tyto anglické civilní hodnoty za vzor ve svém boji proti nepravé evropské bytové a životní kultuře. A moderní architektura převzala mnoho tradičních prvků vyspělého anglického domu, bytu a nábytku, aby je sjednotila, zdokonalila a zpětně jimi působila i na Anglii. Vznikající vážný anglický zájem o evropskou i naši moderní architekturu je důkazem správnosti a kvality tohoto hnutí. Sotva by Anglie se svým tradičním konservatismem přijala něco efemérního, co by nebylo skutečným zlepšením a pokrokem.

Nevlastní touhy malého člověka

Kdybychom se zeptali našeho dělníka, zřízence nebo drobného živnostníka, zkrátka tak zv. malého českého člověka, jak si představují budoucí lepší život pracujících lidí, zjistili bychom nepochybně, že jejich představa je značně měšťanská. Malý člověk by chtěl svoji vilu, zahradu, ženu, která vede nebo dozírá na domácnost, vozí děti na procházku, chtěl by i služebnou čili pomocnici v domácnosti, psa nebo i automobil. Chtěl by být živ jako zámožný »lepší« člověk, jako pán.

Tento pracující člověk se nezlobí na tak zvané společenské filmy, v nichž vystupují lenoši velkého světa, kteří se vždy jen hloupě baví a nikdy nepracují. Jako kdysi lid měl rád pohádky o králích a rytířích, kteří se měli dobře z jeho práce, tak dnešní lid — nebo aspoň jeho značná část — rád snáší všechny pobuřující filmy a romány, z nichž si správně vábno představu o svém lepším zítřku. Chudé dívky domovníků a školníků čtou všelijaké hloupé povídky a sní podle nich o provdání za bohaté továrníky, bankovní ředitele a universitní profesory. Není však dostatečného množství továrníků, bankovních ředitelů a profesorů, kteří by pojali za manželky všechny chudé dívky, potřebné úspěšného sňatku. Proto se tyto dívky většinou vdají skromněji. Ale i pak si koupí, často na splátky, špatný a ohavný nábytek ze vzácného dřeva pravého nebo napodobeného. Nepostradatelná je nechtutná ložnice s dvojitou postelí, spojenou s nočními stolky v monumentální katafalk, s trojdílnou skříní a psychou. Tento nábytek, zabírající celou místnost, se umístí do jediného pokoje skromného jednopokojového bytu, který je ubohou karikaturou pohodlného měšťanského bytu o více pokojích různých účelů. Chudé vdovy po menších úřednících, bydlící v nevytopených a špinavých bytech pod ochranou nájemníků, utíkají denně z domova do přepechových kaváren, tam přehodí svůj ošumělý kabát přes pozlacené čalouněné křeslo a celé odpoledne se cítí za dvoukorunovou kávu vzácnými dámami v nádhře vznešeného salonu kavárny. Po válce se v nové republice uvažovalo o odstranění pozdravu rukulíbám a titulu milostivá paní i všech společenských titulů. Vývoj však šel obráceně. Pozdrav rukulíbám a milostivá se rozšířil do širokých vrstev malého českého člověka, který si naopak osvojil a nalezl pro sebe řadu nových titulů. V životním slohu čtvrtého stavu se děje ve dvacátém století podobný proces, jakým procházelo měšťanstvo

ve století devatenáctém, to jest změšťáctění širokých vrstev lidových.

Co překáží lidové architektuře?

Opět se objevuje zcela podobná živost, která vyznačovala životní sloh a bytovou kulturu měšťanstva v minulém století. Malý člověk si postaví domek, který musí mít, je-li jen trochu možno, arkýř a balkon. Je to domek, a říká se mu vila. Stavěl to zedník, zednický mistr, ale říkal si architekt. Plány obkreslil ze špatné předložky, ale na štít si napsal, že stavbu projektuje. Pan majitel je třeba zubní technik, živnostník s měšťankou, ale rád slyší, že mu říkají pan doktor. Aby mohl umořit dluhy, pronajme v létě část své vily letním hostům. Přijede k němu autem paní revisorová z Prahy. Pan učitel jí řekl: Milostivá paní, vaše dceraška potřebuje zotavení! Paní revisorová dostane pokoj s krásným nábytkem z kavkazského ořechu z Jižní Ameriky. Tento pokoj je spojen dveřmi s ložnicí, která má nábytek z kanadské břízy ze severní Austrálie. Krásnou ložnicí obývá v létě paní vrchní tajemníková a ještě jedna dáma s chlapečkem, který má šatečky matros jako soudcovic hošínek. Vzácný nábytek obou pokojů je buď pravý, nebo je z našeho měkkého dřeva, na něž je drahé cizokrajné dřevo namalováno lakýrníkem — k nerozeznání. Tento ohydný nábytek dodal pražský truhlář, který měl napsáno na firmě: Atelier pro vnitřní architekturu. A čalouník, jenž měl na své podzemní dílně nápis: Umělecko-průmyslové závody čalounické. Nestačí domek, zednický mistr, truhlář, čalouník, zubní technik, žena zřízence, nestačí naše obyčejné dřevo, nestačí pouhé správné označení věcí a osob, řemesla a zaměstnání, nestačí prostá hodnota občana. Nestačí pravda, je třeba lži, klamného předstírání, falešných hodnot, házení pisku do očí. Tímto pokrokem jsou postiženi všichni malí lidé, jimž se jen trochu dobře nebo lépe daří. A zůstali této vymoženosti dosud uchráněni jen ti nejchudší. Čtvrtý stav nabývá svých životních práv, prožívá všude ve světě, byl v různých formách a systémech, svůj vzestup — a ten se neděje jinak než cestou přes měšťanský životní názor. A nejde jen o zevní formy, o způsob života, jde o hlubší prožití. Staví každý, kdo jen trochu chce být ve svém, chce být majitelem, třeba jen besídky nebo boudy, ale na vlastní oplocené parcele, kam může vlastník cizím přístup zakázat.

Veliký a špatný stavební ruch

K nesčetným měšťanům, stavícím své vily v městech i na venkově, přistupuje další veliká skupina lidových stavebníků. Vzniká bezuzdný stavební ruch, výroba nesmírného množství rodinných vil, domů, domků a chat, které zaplavují zemi a ničí naše města, obce i širokou přírodu hůře než válka. A tento hrůzný stavební ruch a rozvoj má velmi špatnou architektonickou jakost. Není jinak možno, když pouze asi tři procenta všech novostaveb jsou projektována skutečnými školenými architekty, zatím co obrovská většina, zbývajících devadesát sedm procent domů, je stavěno bez řádných kvalitních projektů, pouze podle špatných šablonovitých plánů, vyráběných jako vedlejší odpadkový produkt obchodní činnosti podnikatelů, stavitelů a zedníků. Při tom však všichni stavitelé a zedničtí mistři si říkají a pší, že jsou architekty, kteréžto označení není zákonem chráněno. Nastalo úplné znehodnocení hodnot. Nežádka zříme na venkovské i městské stavbě nápis: Projektuje architekt Kočka Josef, m. z., podnikatelství staveb. Skromná zkratka m. z. znamená mistr zednický. Když pan Kočka Josef dosáhl živnostenského oprávnění, dal do Národní Politiky do společenské rubriky oznámení: Architekt Kočka Josef ze Zapadlé Lhoty se podrobil s úspěchem zkoušce a stal se mistrem zednickým. Svět je na ruby obrácen; co kdybychom jednou ve společenské rubrice četli, že profesor techniky vystudoval s úspěchem obecnou školu? U nás zedník nebo stavitel

nemusi mít o architektuře ani zdání, ale na štít si napíše architekt. Zubního technika nazveme dobrovolně panem doktorem, když titul doktora je zákonem chráněn. Docházíme ovšem k podivuhodným nesmyslům: Vytažení zubu technikem je trestným lékařským operativním výkonem. Fušovati zednickému mistru do jeho zedničiny je zakázáno a trestné. Fušovati do architektury je všem zedníkům možno a dovoleno. Je ostatně krásná shoda mezi zedníkem a jeho lidovým stavebníkem. Oba chtějí, aby domek vypadal jako vzácná vila, oba chtějí být něčím jiným a něčím více, než skutečně jsou. Malý člověk se chce zdát zámožným měšťanem, zcela tak, jako v minulém století měšťan se chtěl zdát vznešeným šlechticem. A toto klamné předstírání je hlavním nepřítelem architektonické kvality lidového stavebnictví. Pravda je nezbytnou podmínkou kvality.

Potřebujeme nového Adolfa Loose

Lež a klamné předstírání znemožňuje čtvrtému stavu dojít k vlastnímu výrazu, k vlastní lidové bytové kultuře a k samostatnému novému životnímu slohu. Abychom se k němu přiblížili, bude nutno vymýtit všechny staré předsudky z vědomí lidu, jako Loos vymýtil feudální předsudky z vědomí měšťanstva a tím připravil příchod nové architektury. Bude nutno přísným rozbohem odhalit, co brání zrození opravdové lidové bytové kultury. Učiníme-li tak, veliká a nová cesta se nám otevře.

Pohledme na obyčejné proutěné křeslo. Je lehké, pevné, pohodlné a stojí 50 korun. Je tak pohodlné, že v mnohé čekárně lékaře nebo advokáta si v něm posedíme rádi a daleko lépe než v mnohých drahých a špatně udělaných klubovkách za 1500 korun. Ale říká se, že se proutěné křeslo hodí pouze do předsíně, na verandu nebo do letních domků. Kokosový koberec je pevný, trvanlivý a vzhledný, ale také se říká, že se hodí jen do chodeb, předsíní a jiných méně významných místností.

Jednoduchý nábytek ze smrkového dříví, přírodního nebo opatřeného bílým nátěrem, je prakticky bezvadný, čistý a levný, ale nesmíme ho mít ve svém bytě, poněvadž se hodí, jak se říká, jen do weekendů nebo do hotelového pokoje. Kdybychom dali měkký smrkový nebo borový nábytek, proutěné židle a kokosový koberec do čistě vybieleného pokoje v městském činžovním domě, řekne se, že je to sice snad prakticky dobré, pohodlné a samo o sobě i hezké zařízení, ale má prý jednu vadu: je to jako do weekendu, do bytu se to nehodí, a lidem by to bylo divné.

Tato slova přesně vystihují celý předsudek, ukazující, že psychická síla předsudku je silnější než tlak hospodářské skutečnosti. Jestliže je věc dobrá a užitečná, musí se hodit všude, zvláště tomu, kdo má málo peněz. Toto tak zvané weekendové zařízení se vskutku znamenitě hodí do kteréhokoliv našeho činžáku nebo rodinného domku staršího nebo nového, hodí se úplně stejně, jako se hodilo do našich činžovních domů vznešené pseudosalonní zařízení měšťana minulého století. Jestliže se na křesle dokonale sedí, na spací pohovce pohodlně leží, jsou-li ve skříních a policích bezvadně uloženy šaty a knihy, pak je toto zařízení dobré, ať je z jakéhokoliv materiálu, jakéhokoliv tvaru a jakkoliv levné. Jsou-li tyto předměty nad to také vzhledné, je-li jejich soulad dobrý, působí-li celek dojmem vlídné a přívětivé obydlivosti, pak to není nic, než předsudek, který nám zabraňuje zaříditi se takto dobře a levně. Byt o dvou místnostech pro dva nebo čtyři lidi za půldruhého až tři tisíce, místo za patnáct nebo dvacet tisíc korun. Ceny lidové bytové kultury mohou být sníženy na polovinu až desetinu dnešních obvyklých cen pouze tím,

že se vzdáme své zaostalosti, přestaneme rozumovat o tom, co se hodí a co je jako do weekendu. Podobnou očistu a překvapující zlevnění lze provést ve stavbě domů a měst. Je jen třeba, aby byt vskutku již přestal být salonem a aby dům vskutku přestal být palácem. Místo a kromě několika drahých přepychových a překomfortních novostaveb potřebujeme daleko naléhavěji všeobecnou vnitřní přestavbu a úpravu všech obytných domů našich měst a obcí. Úpravu a přestavbu ekonomickou, rozumnou, finančně dostupnou majitelům, s nájemným přiměřeným lidovým vrstvám. To je reální a dosažitelný cíl bytové kultury. Je závislý mimo jiné na novém dočasném procentuálním osvobození těchto přestaveb a úprav, vydatnějším, než dosavadní platné daňové výhody.

Ceny této bytové kultury musí odpovídati skutečné finanční situaci lidu. Mezi nejvyšším komfortem elektrizovaného obytného paláce s nedostupným nájemným a mezi úplným nekomfortem zanedbaného staršího činžovního domu je mnoho přechodných stupňů, jež jsou méně než nejvyšší komfort, ale mnohem víc než nic, a jež jsou širokým lidovým vrstvám za dané situace zcela dostupné. Hledající tuto levnou, ale dobrou cestu mezi nejvyšším a žádným komfortem, objevíme pravděpodobně zcela nové prvky lidové bytové kultury a zjistíme, že přemnohý předmět a součást domu a bytu může být daleko jednodušší, než jsme byli zvyklí, a také daleko levnější — a že bytové minimum je zároveň znamenitě dostačujícím maximem. Lidová architektura a bytová kultura přijme a zlidoví všechny obecně užitečné vymoženosti dnešní kultury, k nimž připojí nové, dnes ještě neznámé možnosti. Zároveň se přiblíží staré stavební a bytové kultuře lidu, z níž přijme její čistotu, lásku k pořádku, pravdivost, lidské měřítko, občanskou jednoduchost a lidovou prostotu. Spojí pravděpodobně nově vyspělou materiální kulturu, vysokou civilizační úroveň s hlubokým lidským oproštěním, které postupuje stále intenzivněji od architektury královské a feudální přes měšťanskou k lidové a lidské. Spojí vymoženosti stroje a Diogenova sudu. Počátek této cesty je však spíše v psychologii než v hospodářství a technice: učit se být tím, čím vskutku jsme a budeme, nechtít žít nad poměry, nechtít vzbuzovat závist, nechtít oslňovat a neházet lidem písek do očí, vážit si své nejvyšší hodnosti lidské a občanské.

listárna redakce

Ženská nová zaměstnání. Události, které se tak rítí, zasáhly ženu v jejím pracovním vývoji jistě velmi krutě, máte pravdu. Mýlíte se však, domníváte-li se, že to je věc naprosto beznadějná. Až budou vyřešeny nejdůležitější problémy, bude jistě vyřešen i tento. U nás byl v posledních letech tak úžasný vzestup žen, které studovaly a hledaly samostatné zaměstnání, že by i bez politických událostí byla značná část akademicky vzdělaných žen hospodářsky postižena. V jednom z nejbližších čísel chystáme obsáhlou reportáž o výhledech, která se pro nová ženská povolání otvírají. Není sporu o tom, že se bude celá tato otázka patrně řešit podle praxe německé, ale věc ženské práce je právě v Německu vyřešena pozoruhodně a ku prospěchu mnoha žen. Po dočasném vyřazení ženy z práce zařadilo Německo ženy znovu do samostatných povolání, ale výlučně pro ženy vhodných, vybírajíc hlavně taková, kde se může žena uplatnit prostě tak dobře či snad lépe, než muž. Příště vám o tom povíme více.

Prosíme čtenáře, aby omluvili nepravdivost, která nastala ve vycházení našeho listu. Mezi tolika okolnostmi výjimečnými zajisté i tuto lze pochopit. Hlavní potíž pozůstávala v tom, že vlivem převratných událostí většina připravovaných článků ztratila jakýkoliv smysl přítomný. Jestliže nenastanou nové potíže, doufáme, že se budeme moci již příští týden vrátit k pravidelnosti a k obvyklému glosování událostí.



Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ 13

Rainer Maria Rilke:

PRAPOR

Ó pyšný větře, který v modré neutralitě nebes mučíš

prapor, až mění barvy, jakobys chtěl ostatním

narodům jej podat přes střechy...

Ó větře nestranný, celého světa větře, který

spájíš a přivoláváš rovnomocná gesta,

ó ty, jenž vzbouzíš hnutí zaměnitelná!

Když rozestřen je, prapor ukazuje

svůj plný erb — leč v jeho záhybech ó jaká universálnost mlčelivá!

A přece jaká hrdá chvíle, když pro tuto neb onu zemi se vítr prohlásí: je pro

Francii, nebo se náhle zamiluje do legendárních harf

Erinu zeleného! Svůj celý obraz jeví jak

hrdč v karty, jenž hází trumf

a který gestem svým a anonymním úsměvem mi připomíná nevím jaký obraz

Bohyně, jež se mění.

Ze sbírky Sa d, kterou z francouzského originálu přeložil Vladimír Holan.

NOVÉ KNIHY

PAVEL VÁŠA: POD ŘÍPEM

V knihovně Paměti, vydávané Českou akademií, vychází jako další již 11. svazek kniha vzpomínek z dětství známého filologa a spoluautora Slovníku jazyka českého, Pavla Váši. Autor »knihy vzpomínek«, nazvané výmluvně Pod Řípem, který se osvědčil tak vynikajícím způsobem jako výborný stylista a bedlivý strážce mateřštiny, podal tu dokumentární a pozoruhodný obraz života v podřípském evangelickém středisku, Krábečcích, kde ztrávil své dětství i studentské mládí. Jako syn evangelického učitele na krábeččské škole měl příležitost poznati do podrobnosti i hloubky náboženský život, řízený osvěceny a vlasteneckými faráři, mezi nimiž patří přední místo krábeččkému Václavu Subrtovi, zakladateli ústavu, který se stal důležitým střediskem výchovy evangelických dívek a byl hojně navštěvován hosty ze všech končin světa. V blízké Roudnici, kde Váša studoval na gymnasiu spolu s Maxem Dvořákem, později slavným uměleckým historikem, vyvíjel intenzivní politickou činnost

Co je to poesie?

Poesie je syntéza hudby a myšlenky, vyjádřené slovy, když to slovo myšlenka bereme v nejširším smyslu, to znamená, když tím myslíme nejen ideje, ale také city a smyslové dojmy. Z této nedílné trojice nesmí být v poesii vyloučena ani jedna složka, nemá-li být zabita sama poesie.

F. Gregh

mladočeský předák Ervín Špindler. A tak zde Pavel Váša líčí nejen své dětství v Krábečcích, ve škole i v ústavě, nýbrž ukazuje také, jak politika zasahovala nakonec do přísného náboženského života krábeččských evangeliků. Ožívá tu v teplém a důvěrném podání autorově řada známých osobností z našeho politického vývoje na pozadí drobných událostí, ilustrující výrazně život veřejný a podávající v celku krásný obraz života staré evangelické fary a školy, jejíž svéráz připomíná tolik školu, jak ji vylíčil K. V. Rais v »Zapadlých vlastencích«. V popředí Vášovy knihy stojí osudy jeho rodiny; jsou to někdy hotové novely, zhušťující do několika stran celý životní příběh žen a mužů, majících typické rysy svého pokolení. Vášovy vzpomínky Pod Řípem, cenné vědecky, překvapí vypravěčskými schopnostmi autora, který se jimi staví po bok nejlepších našich beletristů. Cena svazku obohaceného o 4 obrazové přílohy je 15 K.

POZNÁMKY

NOVÉ ČÍSLO ČASOPISU VĚDA A ŽIVOT. Nové, sedmé číslo měsíčníku Věda a život přináší na úvodním místě závažnou studii prof. Josefa Tvrďého o úkolech filosofie »v dnešní době rychlých změn«. Vedle této stati, odpovídající nám na otázku, co je filosofie a jaký je její význam pro ty, kdo prošli její školou, čteme v tomto čísle několik článků a studií, které přes svou rozmanitost obsahovou sledují jeden cíl: obohatit co nejužitečněji naše poznání a vědění. Tak na prvním místě je to pojednání Tomáše Vacka o užitečnosti bolesti, Klimovo o boji proti městskému hluku, dále studie Rudolfa Součka Psychologické výklady o vzniku neuros, odborná studie Vladimíra Kyzlinka Antagonismus iontů a výživa rostlin a velmi zajímavý feuilleton Evž. Nešpora o dietních sektářích. Vedle těchto obsáhlých statí čteme tu řadu drobnějších i rozsáhlejších poznámek a zpráv, které podstatně přispívají k zajímavosti a závažnosti čísla pro stránce obsahové. Číslo bohatě ilustrované a rozšířené o další část Základů fyziky od Fr. Nachtkala stojí 5 K.

NOVÝ SVAZEK PRAMENŮ. Praměny, sbírka, která nás v sličně vyrovnaných svazcích seznamuje i dílem vynikajících postav světového i českého výtvarnictví, byla v těchto dnech obohacena o nový cenný svazek, věnovaný velikému malíři nizozemskému Rembrandtovy, Publikace, uvedená studií Emila Filly, hodnotící průkopnický význam velkolepého díla nesmrtelného nizozemského umělce, který

svým výtvarným dílem vykonal totéž, co v oboru dramatu Shakespeare, je vhodně doplněna řadou dokonale provedených reprodukcí Rembrandtových nejvýznamnějších děl. Čtenář Fillovy studie seznamuje se zde tak co nejbezprostředněji s Rembrandtovým dílem a uměním. Cena tohoto, již 28. svazku Pramenů, je 25 K.

ZPĚVY STARÉ ČINY. V melantrišské sbírce Poesie vychází soubor překladů Bohumila Matheisia ze staré čínské poesie, nazvaný »Zpěvy staré Číny«. Tato čínská poesie, prostá ve výraze a osobitá i své melodii i zvláštním příměru a metafoře, působí kouzelným dojmem. Čtouce jednotlivé básně nejrozmanitějšího ladění, svědčící o výtvarné obraznosti starých čínských básníků a o přibuznosti starého čínského malířství i básnictví, které pracují jedinečným náznakem, vzpomínáme si mimoděk to, co o čínském básnictví napsal v knize »Můj národ a má vlast« (vyšla nedávno v českém překladu) Čiňan Lin Jutang: »Poesie vstřípla Čiňanům životní názor, který villem příslovi a hesel prosákl celou společnost a obdařil ji soucitem, vřelou láskou k přírodě a uměleckou smířlivostí k životu. Čitem pro přírodu hojí Čiňanům rány v duši a svou naukou o užívání prostého života uchovává čínské kultuře zdravý ideál. Někdy promlouvá k jejich romantičnosti a poskytuje jim náhradní citové povznesení nad šedý všední svět, jindy zase promlouvá k jejich zasmušilosti, odevzdanosti a uzavřenosti a uměleckým nazíráním na smutek očisťuje jim srdce. Učí je poslouchat s rozkoší, jak crčí dešťové kapky na nanánové listi, žasnout nad tím, jak z komínů chatrčí vystupuje kouř a splývá s večerními oblaky. Přitulenými na horské úbočí, šetřit na venkovských stezkách bílých lilii a vyposlouchávat v kukání žežulky poutníkův stesk po matce... Především je učí sjednocovat se pantheisticky s přírodou, procítat a plesat s jarem, v létě pak klímat a poslouchat, jak v bzukotu cikády zřetelně uplývá čas, truchlit s opadávajícím listem na podzim a v zimě »hledat verše ve sněhu«. V tom smyslu lze říci, že Čiňanovi je poesie náboženstvím. »Myslím, že bez své poesie — a to poesie jak životních zvyků, tak i slov — byl by čínský národ stěží obstál až do dneška.« Tento pozoruhodný a hluboký výklad čínské poesie, spojený v knize »Můj národ a má vlast« s výkladem mentality celého národa, dá se opakovat i nad krásnými Mathesiovými překlady, které jsou nezapomenutelným dokladem vyspělosti čínské poesie a její mohutné životnosti básnické. Proto ten soubor vítáme zvlášť radostně.

Josef Tvrďý:

ÚKOL FILOSOFIE

Celá filosofie směřuje k svému centrálnímu úkolu, vytvořiti nejvyšší syntésu, celkový světový a životní názor. Ovšem poněvadž kořenem, z něhož se prýští tvorba světového a životního názoru, je osobnost lidská, musí si filosofii vytvořiti každý sám, neboť musí býti pevně zasazena do jeho života. Historie filosofie a filosofické názory jsou mu jen osvětlením vlastních názorů. Filosofie nepochopí nikdy ten, jenž chce jen pasivně přijmouti tento pojem od druhé osoby, filosofie jest cosi aktivního, co musí přýstíti z celé bytosti lidské. Filosofii vyznamenává právě činorodá myšlivost, kdo jí není schopen, není a nebude nikdy filosofem. Naprosto klamný je názor, jenž si představuje filosofii jako nějaký kámen mudrců, o němž se předpokládá, že stačí jej získati a člověk tím ztratí veškeru nejistotu duševní. Od filosofie nesmí nikdo očekávatí oné dogmatické jistoty, jakou nám dávají rozmanité autority. Kdo se nedoveče postaviti na vlastní nohy, kdo pocituje intelektuální závrať, když se dívá do propasti pochybností, kdo potřebuje zkrátka jistoty, kterou podává autorita, tomu nebude filosofie a poučení filosofické nic platno, neboť tím jeho duševní zmatek a vnitřní rozháranost ještě vzroste. Filosofie vyžaduje silné, nebojácné osobnosti, která se neleká pochybností a která se dovede dívatí myšlenkovým nebezpečím tváří v tvář. Velmi případně praví Berkeley: »Jakmile opustíme smysly a instinkt, abychom se pustili na cestu vyššího principu, rozumu, a počneme rozumněvatí a uvažovatí o přirozené povaze světa, celá řada otázek a pochybností se nám objeví o věcech, o nichž jsme se domnívali, že je chápeme úplně.« Kdo ovšem prošel

školou filosofie, kdo dovedl překonati všechny pochybnosti a nejistoty a našel přičiněním vlastního ducha, byť i s cizím přispěním filosofický jas a klid, ten vytvořil nejen novou myšlenku, nýbrž celého nového člověka.

Z nového čísla Vědy a života.

Po dobrém spánku... Po dobrém spánku dobrá snídaně. Tak se má začít, to je prvním předpokladem úspěchu. Proto dnes tolik lidí vaří kávu z Karo-Franckovy a Peroly. Je to výživná a zdravá snídaně, je to naše káva, která roste u nás a vyrábí se v Pardubicích

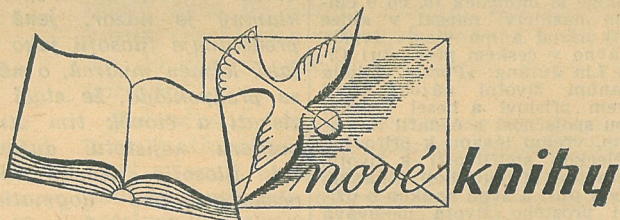
NOVÉ DIVADLO

Dnes po první

PRO TEBE VŠECKO

hudební veselohra

Rozveselí Vás **OLDŘICH NOVÝ**
s celým souborem Nového divadla



nové knihy

MUMFORD Lewis: The Culture of Cities. The new rôle of cities and regions in modern civilization. 24.5×16 cm, 586 str. a mnoho celostránkových reprodukcí, váz. K 171.60

Science Today: The scientific outlook on world problems explained by the leading exponents of modern thought. Planned and arranged by the late Sir J. Arthur THOMSON. 22.2×15 cm, 393 str., váz. K 40.—

ABBY Octave: Vie privée de Napoléon. 19.5×13 cm, 439 stran, brož. K 25.—

Le mystère animal par COLETTE, Edmond JALOUX, Paule RÉGNIER, Marguerite COMBES, André DEMAISON, Charles SILVESTRE, Jean CANU, Édouard CLAPADÈRE, Walther RIESE, Charles BOUCAUD, Jean PLAQUEVENT. 19×12 cm, 301 stran, brož. K 20.—

v. **NOHARA W. K.,** Brasilien. Tag und Nacht. 21×14 cm, 261 stran, váz. K 58.—

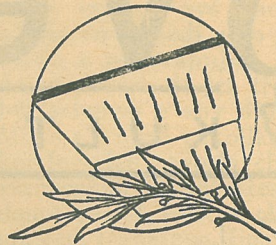
SCHLESINGER Rudolf: Ein Volk kämpft für seine Freiheit. Ursachen, Verlauf und Aussichten des Krieges in China. 21×15 cm, 204 stran, brož. K 24.—

F. TOPIČ, knihkupectví, **PRAHA I.,** Národní 11

CIDIDLO
NA KOVY

OBÉ

PRÁŠEK NA
DRHNUTÍ



Myslitelský

a básnický genius před desíti lety zesnulého

OTOKARA BŘEZINY

se nejpronikavěji zjevuje ve světle jeho dopisů a výroků

Dopisy Otokara Březiny Františku Bauerovi. (Z let 1887—1901.)

280 str. 10 příloh. Brož. K 75. Váz. K 90. Váz. v polokožené vazbě K 115. Zvláštní vydání v úpravě a vazbě A. Chlebecka, váz. v bílé vepřovici K 240.

E. Chalupný: Dopisy a výroky Otokara Březiny.

332 stran. S 10 přílohami. Brož. 75 K. Váz. 90 K. Váz. v polokož. vazbě K 115.

Dopisy Otokara Březiny Františku Bílkovi.

Vydal V. Nečas. 192 stran. 14 příloh. Brož. K 50. Váz. K 65. Váz. v polokožené vazbě K 90.

Dodá každý knihkupec. **FR. BOROVÝ.**

... To, ož se autor pokoušel v závěru *Horďubala* oním výkladem vraždy, ono pirandellovské »každý má svou pravdu« je v *Povětroni* realizováno s tvůrčí plností a silou, jež klade román o muži bez tváře na vrchol autorova díla.

MIROSLAV RUTTE o románě

POVĚTROŇ

který začíná právě vycházeti v Lidovém vydání díla Karla Čapka v sešitech o 32 stranách po K 2.20. — Přihlášky přijímá každý knihkupec nebo přímo

FR. BOROVÝ, PRAHA.